

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona).
Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, féloldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendemény adatik.
Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 krajcár.

Az előfizetési és hirdetési pénzek a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

A társadalom lélekjelenléte.

(Adventi elmélkedésül.)

Minden veszélyről körülbelül el lehet mondani, hogy nem annyira *ő maga* volt veszélyt hozó, mint inkább kísérője, a magával hozott ijedelem, a consternatio, mely az elméket tanácstalan határozatlanságba ejtő, hogy úgy mondjam, az akarat erejét, működését felfüggesztette. Viszont a szabadító tényezők szerepét — rossz akarat nélkül — oda lehet reducalni, hogy tulajdonképpen nem tettek egyebet, csupán leiket öntötték a fejét vesztett sokaságba, vagy éppen tanácstalan társadalomba; a kivezető utat sem ők teremtették — mondhatná a gáncs, — hanem csak rávilágítottak egy fáklafénynyel, az erőt se ők röktönözték, csak szerencsés irányba tolták, hogy aztán a kétségbeesett erők megfeszített soka roppant eredményt producáljon. Ugy van valóban, egy-egy nagy elme, egy-egy nagy méretű jellem sohasem szabadító, csupán korának látó szeme, a tanácstalan társadalom öntudata, vagy mikor még nagyobb, még sürgősebb lehet: az emberiség lélekjelenléte.

De ilyszerű igazság tolmácsolására, vagy éppen megállapítására a mai ember szinte illetéktelen. Ez illetéktelenség érzetében nekem is le kellene tenni a tollat. A tudás csak másodkézből vette a mi je van, azért ez nem is mindig biztos értékű s bár fáradtsággal szerzett vagy, messze marad az eredetitől. A kinek az eseményekben közvetlen része van, az bírja az eredetit, nála az igazság a közvetlen küzdelem és szenvedés emléke, igaz viszhangja, másíthatatlan lenyomata; ő pedig annak élő tanúja. Mindig nagy szerencse hát, ha az eseményeket a szereplők magok róvják be a történelem táblájába, — mint az evangelisták az evangéliumokat, az apostol a cselekedetek könyvét, (csupán a köznézet, illetve közhiedelem szempontjára támaszkodom, nem a tudományára,) a sokszor

megpanaszolt subjectivitás nem törli el az igazságot, de mindig elevenen tartja és adja át a hatást és a tanúságot. Nyereség bizony, mikor az író az események hangját első személyben hordozhatja, mikor a tantételt, a tanúságot, az események filosofiáját úgy mondhatja ki, mint a saját tapasztalatát. Ezt én nem cselekedhetem, — de kortársaim sem. Még sem habozom a fölvetett tárgyról szólni, bár nem akarom elnémitani lelkiösmeretem ellenvetését: micsoda méltósággal cselekedsz . . . és ki adta neked a méltóságot ezt cselekedned?

Bizony csak az, a ki az idők mesgyéjén — miként Keresztelő János — egy merész morális számadásban méri össze a hanyatló kor képét az új ég és új föld alapvonalával, vagy az a Pál, ki Athene színe előtt a régi híres poéták sejtelmeinek fényes, világos valóságát mutathatja be a keresztyénségnek úgy elveiben, mint intézményeiben. Vagy az a reformátor, ki egymáson tapodó tizenöt század hazugságainak erődítményeit az igazság lehellelével fuvá szét, — és általában azok, a kik azóta is azonképpen szóltak, tettek és szenvedtek — állapíthatnák meg, a mit mi csak sejtünk, hogy a nagy embereket *a kor teszi nagygyá*, a mely kor *nekik nagy szerepet oszt* . . . igen, az a kor, a mely nekik kegyesen megengedi, hogy gondolkozzanak ott, hol a gondolkozás fölmondta a szolgálatot, hogy tegyenek, hol a tevékenység izmai megmerevültek . . . és a mely megengedi, hogy a megbomlott társadalmi rendet egy ember erélye és nagy jelleme, a tanácstalan emberiséget egyetlen halandónak világos elméje repraezentálja, hassa át, hozza mozgásba és . . . vigye partra, mint mentő csónak az elmerülőket. E szerepük definiálja nekem a nagy embereket. És úgy definálja, hogy egy-egy nagy ember nem egyéb, mint korának szeme, jelleme, akaratereje, veszélyben — a társadalom lélekjelenléte.

Lehet, hogy rossz a definitió, de ha a nagy elméket, a nagy jellemeket e próbakövön vizsgálom — ha a mértékprincípiumot és a példányokat egybehasonlítom, — beválik mindvégig. Próbáltam . . . és nem hagy eserbem a mérlegelés. Ugyanazon jelenséget és eredményt látom: akár Jánost nézem a pusztában, akár Pált a maga utain, akár Luthert Wormsban, akár Kálvint Genfben, akár a politika nagyságait, p. o. Builét Metzben, vagy Kossuthot Bécsben.

De a ki jobb definitiót adhat: adjon, nem a magamét becsülöm, hanem a helyest.

Van azonban a tüneménynek problemszerűbb oldala is. Megérdemelne a megfejtést.

Hogyan fonódik egymásba a társadalom útja és egy-egy nagy szellem ösvénye?

Vagy talán úgy szövődnek egymásba, mint az éjszaka és a csillagok? Modern nyelven szólva: ki ad találkozt a másikkal? És ki hívja utitársul a másikat?

A nagyra hizott Leviathán valószínűleg nem spekulált Luther csapásaira . . . de vajjon hát ez a nevezetes zsákmányra? A francia forradalom végnapjaiban vérengző töregek valószínűleg nem ösmerék a magányban tanulmányozó férfiút, ki arra volt hivatva, hogy a forradalom évtizedes szeméthalmazát két órai kartács tüzzel söpörje ki Páris falai közül. A jelek mégis azt sejtetik, hogy a nagy elmék jobban ösmerik korukat, mint a kor őket. Ugy tetszik, nekik több sejtelmök van az iránt, hogy egy napon az ő lelkök repraesentálja a társadalom lelkét és akarátát, mint emennek az iránt, hogy kinek jármát veszi nyakába egy napon nagy örömmel és nagy lelkesedéssel. Luther folyton tanul és gondolkodik, Kálvin — derék életírója szavai szerint — szakadatlan tanulással és munkálkodással *éjjel-nappal készíti vala a maga koporsóját*, és ezenképpen a többiek valamennyien, kiket itt föl nem sorolhatok. És miért? A jutalom hajtja őket, vagy a nagy kötelességérzet? Én úgy vélem: a nagy sejt-

lem, mely őket inspirálja, sőt praeparálja, hogy a válságnak egy nagy pillanatában koruknak látó szemévé, az emberiségnek lélekjelenlétévé s az eseményeknek eldöntőivé legyenek . . . E fogalmazásban állnak előttem a nagy emberek és e fölfogás szerint tudom tisztelni őket. Néha csak egy órát juttat nekik a történelem, a válságnak egy igen végzetes óráját . . . az egész életök, csudálatos jellemök, sok tanulásuk és tudásuk pedig szinte csak arra való volt, hogy ez egy órát méltóan tölthessék be, koruk dicsekedésére, a történelemnek meglegedésére. Érdekes órái a történelemnek, érdek s bizonyosságai a társadalom lélekjelenlétének, a mely egy-egy halandó szívében és agyában koncentrálódott . . . A történetnek e nagy érdekű óráiból megfelelő érdekes fölfogással említ föl egy párt a neves Carlyle. Szabad legyen nekem is fölemlíteni, talán nem vezet messze tárgyamtól.

Azt a jelenetet adván elő az író, mikor a menekülő XVI ik Lajos kocsiját V. falucskánál a kiszolgált dragonyos föltartóztatja: a leírt mozzanat fölött elmélkedve, egybek közt ilyenformát mond: Óh, ha e pillanatban föllobbant volna a király szívében koronás elődeinek, nagy őseinek nagy erélye, vagy saját fölkennt személye méltóságának önérzete . . . ha önkardjával és testőrségével lesújtja vala az ex dragonyost s ama néhány vakmerőt, ha utat tör vala csak a falu másik végeig, a kinyújtott katonai lánc végpontjáig: úgy e pillanattól fogva egészen másként írják vala Európa történetét! Ámde — mondja tovább, — döreség a történelemben ily „ha“ szót használni, hiszen hányszor lett volna számára ilyen pillanat, de sorsa éppen az volt, hogy egyik alkalmat se ragadja meg. A történelemben nincs „ha“, hanem történik minden, a miképp történnie kell. Körülbelöl ezeket mondja a jeles író. Én pedig primitív fölfogásom szerint ezt mondom: Igenis döreség ily „ha“ fele szóláshoz folyamodni. Mert akkor is, ha sújt vala: nem elég lesújtania a drago-

TARCA.

Vörösmarty küldetése.

Emlébeszéd. Irta és a debreceni Csokonai-Körnek 1900. nov. 25. tartott gyűlésében felolvasta Kulcsár Endre.

Egy nagy költő dicső emlékét ünnepeljük ma.

Nem a feledés homályából kell kiragadnunk nevét, hisz el nem borúlhat az, míg magyar ajkon zeng ama szózat; új fényt sem adhatunk örök híréhez, hiszen ő róla ragyog mi ránk is egy sugár: csak tartozásunkat akarjuk leróni, néhány perccel adózni Vörösmarty emlékének, ki egész lelkével hazánk jövőjén és dicsőségén munkált.

Oly időben rajongott e nemzetért, mikor érdem volt szégyenkezni miatta; dicsőségéről énekelt, mikor a tespedés közepette jobb volt szemet hunyni; s oly időben hirdette a megváltást, mikor az őszinte szóra börtönnel feleltek. Nehezűnkre esik megvallanunk, hogy mindennek nem egyedül a bécsi kormány volt az oka.

A mohácsi temetőből feltámadt, a török jármát összetörte nemzetünk, de a XIX. század elején arra virradt, hogy elfakult régi hirneve. megkopott feltett besülete s koldús voltában még erkölcsi halál is fenyegeti.

Az országgyűlést 12 éven át nem hívták össze. A ki a kormánynak törvénytelen intézkedései ellen

kifakadt, elárúlták s elhallgattatták. Vörösmarty Az ifjú költő e költeményében támad ki az elnémitó politika ellen, mikor így vallja meg csak csalódását:

Hazámat gyermekül
Dicsőnek álmodám.
Most látom rongyait,
Félig gyógyúlt sebét,
A megkötött kezek
És szózat szégyenét.

A hazafiak jobbjai azonban megsejditették, hogy a nemzet közérzetében ott lappang a parázs, csak lángra kell lobbantani. Bátoritóra volt szükség, ki

„A riadó vak mélységet fölverje szavával“ . . . ;

ki a nemzetet fölrazza közömbösségéből s ingerlő erőt öntsön fásult tagjába. S előállt a költő, hogy a múlttal világítsa a csüggedőknek a jövőbe. Nem a dicsőségnek hideg fényű csillaga vezette, az nálunk szerencsésebb nemzeteknek jutott osztályrészül; nem is léha kedvtelés szólaltatta meg, az csak áldásos békében haladó népeket mulattat, hanem a hazaszeretetek örjítő fájdalma sikongott lantja húrjain s a kétség gyötörte, hogy nem hiába kiált e a siket éjszakába, vajjon lesz-e, a ki megérti. Nem hinnők, ha kétségtelen bizonyítékaink nem volnának róla, hogy Vörösmartyt eleinte még írotársai is félreismerték. Azt írja Zádor György 1825. aug 22-én Kazincynak; „Vörös-

nyost, de le kell sújtania a mögötte vigyorgó, az események felett uralkodó determinismust is, ez pedig úgy rendelkezett, hogy ama pillanatban nem a király személye legyen sérthetetlen, hanem az ex dragonosé, kiből ama percekben egy nemzetnek ugyanazon önérzete és lélekjelenléte emelte föl fejét, a mely a koronás főből kiköltözött... Ez a determinismus nem enged magát lesújtani, ő keresi ki a nagy pillanatokot és ő jelöli ki azok betöltésére az embereket. Így kell gondolnunk, de ezzel sincs megfejtve a kérdés.

Mikor az eseményekkel, vagy a jó szolgálatot hamar felejtő társadalommal a kiszolgált óriás számolni kénytelen, végre is odavetheti valamennyi: mi tolakodtunk-e közzetek, vagy ti mihozzánk? A felelet körülbelül minden esetben más, de sohasem kielégítő.

Egy dolog azonban bizonyos!

Már akár a nagy idők kéri kölesön a nagy elméket, akár ezek foglalják le a nagy pillanatokot, bizonyosnak vehető annyi, hogy idők és emberek egymásnak vannak determinálva és ebben a determinismusban épp annyi a tanúságos, a mennyi a megnyugtató. Alig tudunk megszabadulni a példaktól, s ezeknek unos untig ösmert tanúságától.

Mózes nagyhatású életének legtalálóbb rajza velős rövidséggel ez: „Olyan volt Izraelben Mózes, mint a király“ (V. M. XXXIII. 5.). Elméje és a nép akaratát mozgató lelke neki uralkodást biztosított. Az utolsó prófétát Jánost, az ő megrendítő szilárdsága az új idők félelmes előfutárjává, a Megváltó úttörőjévé avatta, ki után csak az idők teljességének tökéletes világossága jöhetett a Krisztusban. A Péter beszéde 3000 lélek öntudatában ébreszt világosságot s ugyanannyi elmét teszen a maga meggyőződésének élő visszhangjává. Luther fáklója megvilágosítja a földtekének egyik felét s többé a hazugság összes függőnyeivel nem lehet rá árnyat borítani. Miért nem a sokaság, miért nem a nagy tömeg absorbeálja az egyént, miért nem a sötét-

ség nyeli el a világosságot? Nem problémák ügy-e bár, sőt nem is kérdések, de rég ösmert dolgok ezek. Az öntudat és akarat nyakába nem lehet követ kötni aztán vízbe dobni.

Látjuk tehát a nagy erők és nagy események egymást átszelő kereszútját, sőt találkozás pontját, bár magát a meglepő találkozást meg nem fejthetjük. Legalább nem úgy, hogy belőle a determinismust kiküszöbölhessük. De kár is volna, hiszen érvényesülésében bölcseséget látunk, sőt jóságot is. Ezt beösmertik ott is, hol az isteni gondviselésről nem szoktak szólni.

Sem az eseményeket, sem azok nagy hordozóit nem késleltethetjük, de nem is siettetjük. Az idő teljességétől függ minden. A mi együgyű sürgetésünk ilyen választ provokálhatna legfeljebb is: „Amaz én időm még el nem érkezett, a ti időtök pedig mindenkor jelen vagon“.

Ne nyugtalankodjunk hát mi se!

Régóta aggódalmaskodunk, egyidő óta sűrűen is hangzik, hogy a mi egyházunk, hogy az egész magyar prot. egyház veszélyben forog. Én azt gondolom, nem a veszedelem közeleg, csak a válság napja. Ez igaz, több a veszéllyel is, még sem lehet gonosz...

Én azt gondolom, hogy ha a válság napja megjelenik: megjelennek azok is, kik arra vannak hivatva, hogy azon a napon elméjük és jellemük egész súlyát mérlegbe vessék és pedig eldöntő nyomatékosággal.

Hogy a protestáns egyház fogyatkozik... lehet beszéd is, lehet statistika is, lehet valóság is, de együtvéve sem jelent semmit, legkevésbé jelentheti a protestantismus fogyatkozását, gyengülését. A protestantismus világosság, lelki erő, mely vagy áll, vagy esik, de meg nem homályosodhatik, tehát meg nem fogyatkozhatik. A kik eme világosságnál járnak: azok szaporodhatnak is, kevesbedhetnek is, de maga a világosság megmarad világosságnak.

Minket csak egy veszély ronthatna meg. Ha meg-

marty Zalánját már nyomtatják. Kulcsár ugyan megdicsérte látatlanban, de alig hiszem, hogy neki tetszeni fogjon a merész költő, kinek szabad szelleme mind az orthologizmus, mind az iskola nyügeit elszaggatta. Tehát kicsinyes nyelvészeti vita színvonalára súlyosztotték Vörösmartynak profétai hivatását. Azon tételtek, vajjon az ősi magyarság táborához csatlakozik-e, vagy a nyelvújítókéhoz. Pedig megjelent már azon évi január 31-én a költő előfizetési felhívása, melyben korának szemébe verdesi, hogy „a hadak vaspályáján századokig vérengzett nemzetnek később korában sem lehet elragadtatás nélkül visszanezni elmúlt idejére.“ Szándéka nyilvánvaló volt. „Oly tisztelettel viseltetem benne — mondja művéről — őseink nagyságához, hogy véteknék tartanám azt valamely gondatlan mázollással elborítani s oly buzgósággal, hogy azt hazámfiával is éreztetni remélhetem.“ Kortársainak apró-cseprő vizsgálódásaira tehát ügyet se vetett. Nem keresett kicsinyes eszközöket, melyekkel többé, vagy kevésbé hathatósan szólhatna, mégis megtáitálta mind, a miben nagy lelke megnyilatkozhatott. A Zalán futásának és a többi hazafias nagy művének nyelve épen az ő korának való. Hiába keresnők benne nyelvünknek egyszerű szépségét és erejét, de még ünnepies méltóságát is. Különösségei nem egyebek, mint deákos mesterkedések. De volt-e mód abban az időben, hogy másként is megértethette volna magát; volt-e nyelv, melyen a latin költőkre való folytonos emlékeztetés

nélkül maradandókká tehette volna jósintelmét? Hü fia volt ő korának. Külsőségekben ritka tapintattal hízelt talán jobb tudása ellenére is kortársai gyengeségének. Ahoz az osztályhoz szólott, mely latin nyelvű iskolából került ki s még a század derekán is örömet hallgatta, ha gyermekei idegen nyelven selypítettek. De az az osztály tette akkor a nemzetet, egyedül attól lehettett remélnie, hogy ha megérti, megmozdul valahára s újjá teremti a hazát. Örök kára talán nemzetünknek, hogy Vörösmarty nagy műveiben nyelvüknek ódonsága miatt már a mai nemzedék nem gyönyörködhetik; azonban tudjuk meg, hogy így kellett annak lenni. A történeti fejlődés láncolatát kellenél se előbbre, se hátrább kapcsolni nem lehet. A költőnek pedig elég, ha eltalálja a korához illő hangot. Vörösmarty eltalálta. Ezért is nagyobb ő, mint a többiek. Kisebb, de mégis általánosabb hatású műveiben már egyszerű, férfias erejű s magyaros szépségekben mind-éddig fölül nem múlt költői nyelven szól. Így a Szózatban is. Ebben is a múlt dicsőségét zengi. A nagy küzdelmek fejében követeli a jövőt. A történelmi jog tudatát oly tettek alapítja, melyek bármely népet rettenthetlenné tehetnek. Nekünk nincs okunk félni, hogy elsöpör bennünket az idők viharja, vagy ha ez a végzet telnék be rajtunk:

A sirt, hol nemzet sülyed el,
Népek veszik körül

rémülnénk és . . . a megalkuvás lejtőjére lépnénk ; ha másutt keresnénk segedelmet és nem a saját öntudatunk erejében és nem a protestantismus lélekjelenlétében. Rómát a nagy veszély mindig nagy elhatározásra serkentette, nagy engedékenységre soha, ezt nem Róma mondja, hanem a történelem ; a történe'emtől tanulni pedig nem szégyen ; nekünk a nagy elhatározás ösvényére lépni nemcsak a szükségtől javasolt föladat, de protestans nevünkől is folyó kötelesség.

Az idők teljességének nagy eseményeire emlékeztető adventi napok itt vannak, minket is taníthatnak, inthetnek valamire.

Vajha e napok nagy tanúságtétele áthatna, mint egységes lélekerő átjárna mindnyájunkat, főként a pásztorokat, az ígéhirdetőket, nemcsak úgy, mint hivatalnokokat, hanem úgy is, mint a prot. társadalom öntudatának, sőt lélekjelenlétének vezető idegeit, mint a Szentlélek beszélő organumait !

Vannak *királyok*, kiknek nincs koronájuk, mégis uralkodnak ; uralkodnak környezetükön, korukon, néha a késő kor lelkén is.

A kiknek mi prédikálunk, úgynevezett *szent nép, királyi papság*. És mi, a kik prédikálunk, kisebbek lehetünk-e azoknál ?

Nem királyi föladat-e Istennek lelkét, akaratát az evangélium erejével átplántálni hallgatónk lelkébe, köztük a protestáns társadalom lélekjelenlétét, a protestáns öntudat éberségét fentartani, és a sokaság érzését, akaratát úgy hordozni cél felé, mint egy ember akaratát ? Ha ezt cselekeszszük, nem prédikálunk csupán, hanem uralkodunk, — a mint az Ur kívánja, — okossággal és szelidséggel. Lám, Mózes is olyan vala Izraelben, mint a király ! Legyen olyan ma is minden ígéhirdető az ő népe között, hiszen királyi papságnak szól, királyi papságnak pásztora !

De miképpen ? Erre tanítson meg minket az Ur, az ő szent lelke által. Adventi napok ! mutassátok

meg hát Jánost a vakmerőt, a lélekkel teljest, hozzátok nekünk is szent lelket, erőnek, bátorságnak, világgosságnak lelkét !

Protestáns.

KÖZÉLETÜNK.

Nyílt levél Uray Imre e. m. gondnok úrhoz.

A napi lapoknak nov. 16-iki számából olvastam, hogy e. m. gondnok úr a főt. egyh. ker. közgyűlésen — az iskolák államosításáról lévén szó, — a lelkészek és tanítókkal szemben olyan kifejezéseket használt, hogy „előnköi figyelmeztetésben“ is részesült. Ismeretes lévén már előttem a napi lapoknak sok esetben téves alapon nyugvó informálása, — vártam, hogy ez a tudósítás vagy az illető lapokban vagy a Debr. Prot. Lapban cáfolatban fog részesülni ; ez utóbbi azonban a gyűlésről szóló tudósításában említést se tesz róla, sőt gondnok úrral szemben a legnagyobb elismerés hangján emlékezik meg. Factum lévén tehát előttem, engedje meg, hogy most már a ker. gyűlésen tartott beszédéhez, úgy, ahogy az előttem ismeretes, hozzászólhassak.

Legelőször is azzal akarok végezni, a mi hypotézisei, többet mondok, gyanúsításai dacára sem a lelkészekre, sem a tanítókra nem lehet bántó, t. i. hogy e. m. gondnok úr beszédével az iskolák államosítását megbuktatta. Nem bántja pedig az illető lelkészeket és tanítókat azért, mert sokkal jobban szeretik és féltik iskoláikat, mint ahogy azt gondnok úr előadta ; hanem hát (hogy gondnok úr ismeretes hasonlataival éljek) úgy voltak ők ezzel az egész államosítási kérdéssel, mint az az ember, a ki birtokának egy részét felszaporodott adósságai miatt kénytelen eladni. Adósok azok az egyházak is a culturának, magok ere-

S az ember millióinak
Szemében gyász könny ül.

Olyan múlt után gyáván nem veszhetünk el !

A Zalán futásának és a Szózatnak hatása nélkül Széchenyinek újító törekvései több akadályba ütdtek volna. A magyarság erejét kellett hirdetni, hogy a haza iránti kötelességeiről meg ne feledkezzék, önbizalmát kellett föléleszteni, hogy ne mástól várja a segítséget, sőt a nemzeti becsületre kellett hivatkozni, hogy a nagy ősök öröksége épen szálljon az utódokra.

Az újjáteremtésben Vörösmarty és Széchenyi kiegészítették egymást. Széchenyi nem becsülte a régi nagyságot. Más erkölcsök embere volt. Sokat járt, sokat tapasztalt, okült is. Itthon hiányát látta mindannak, a mi az új Magyarország létföltételei közt számbavehető. Azért alkotni, teremteni vágyott. Vörösmarty előtt inkább az tünt föl, a mi volt, de már nincs s a mi van, de nem nekünk való. Széchenyi államférfi, ki társadalmi és állami intézményeink átalakításába veti a jobb jövő reményét. Vörösmarty próféta, ki a lelki újjászületést hirdeti megváltásunk föltételül. Ezért ostoroz bünt, hibát és gyarlóságot.

Széchenyi azt látja meg, hogy magyar gavallér jelenlétében orrát fintorgatja az irti hölgy. Vörösmarty ugyancsak az irti hölgy lelkének ürességétől megborzadva szórja gúnyjának nyilait :

Szeretsz pompát, hízlgő csapodárt,
Hintót, lovat, sőt hitvány ölebet,
És selymidért imádod a bogárt . . .
Míg a könyük hiába fénylenek
A hon szemén !

Az ősök érdemeinek magasztalása után ime a lesújtó ítélet ! A honfoglalók unokáinak leányaitól méltán kérdi a költő :

Mi vagy te most ? Kérdezd meg magadat.
Angol talán, vagy német, francia ?
Igen, ha megtagadnák fajokat ;
De ah előttök szentség a haza !

Általában az irti hölgyhöz intézi szavait. Ez azt jelenti, hogy az egész művelt osztály benne fetrengett ez utálatos bűnbén. És ne higgyük, hogy itt költői nagyítással van dolgunk. Mednyánszky Alajos báró ezt írja az 1822-i Tud. Gyűjteményben : „Főképen a szép nem nevelésére első és legszükségesebb tárgynak tartják a szülők a német nyelvet.* (I. füz.) Tizenhárom évvel utóbb Széchenyi István egy országgyűlési beszé-

* A kiadó pedig megjegyzi rá, hogy „nem újság némely kisasszonykakat is találni, kik ős törzsökös szüleik tisztos házában magyar szónál egyebet nem hallottak, és mégis dicsekedve azon panaszkodnak, hogy kényes nyelvecskéjek a *szókatlan* honi szózat kimondására sokkal alkalmatlanabb, mint a külföldiére, melyet mindamellert igen gyakran csak törve tudnak kimondani.“

jéből nem lévén képesek a kötelezettségnek megfelelni, kölcsönt kértek, és pedig nagyon is tisztességes kölcsönt. Ám ha nem engedtetett meg nekik a kölcsön fölvétele, a felelősség a történelem ítélőszéke előtt méltóztatik tudni, hogy kié? Korántsem a főt, egyházkerületé, mert annak a helyzetében annak a tagjai között akkor, midőn az illető e. m. gondnoka adja az alapos (?) információt, — mint a dolgokkal ismeretlennek magamnak is „nem“ lett volna szavazatom; hanem igenis egyedül az e. m. gondnok uré. Ez a felelősség pedig méltóztatik tudni hogy miben áll? Azokban az egyházakban, illetve községekben, a gondnok úrnak minden ékesszólása, száz hasonló beszéde dacára mégis fel lesz állítva az állami iskola, azért pedig, mert törvény intézkedik, hogy ahol a felekezetek nem képesek iskolájukat fejleszteni, kötelessége ez — még pótdóval is — a községnek. Azok a községek pedig — a tanerők létszámát illetőleg, — nem fognak egy beláthatatlan terhet magukra vállalni, hanem telket adnak, építenek és átadják az államnak. Szóval lesz a községben egy egyházi, 2-3 állami iskola illetve az előbbi az utóbbiak mellett lassanként megszűnik, mint ahogy ez történt e. m. gondnok úrnak már egyik egyházában, melyről azonban — úgy látszik — elfeledte az alapos információt megadni. Most alkudhattunk volna a kölcsön felett, úgy ahogy nekünk tetszik, kiköthettünk volna kedvezményeket (pl. tanítók vallása); ám majd midőn a gyermekek iskoláinkat az államiert lassanként elhagyják, mit gondol gondnok úr, vajjon szóba fog-e velünk állani az állam? Ez az a felelősség, a mely gondnok urat terhelni fogja.

Ismétlem azonban, hogy gondnok úrnak a ker. gyűlésen emez elért nagy sikere egyáltalán nem bántó és nem elkésítő; hiszen mindez elvi felfogás dolga. És ebben az elvi felfogásban szeretem hinni, hogy velem együtt minden lelkész és minden egyházat igazán szerető tanító gondnok úrral egyek vagyunk, s úgy

gondolkozunk, hogy sokkal jobb az, ha az iskolák felett mi magunk rendelkezünk. A különbség közöttünk csakis az, hogy az elvi felfogás kivételénél, tehát a praxisban gondnok úr kivétel egyáltalán nem, mi pedig a *cultura* kedvéért — tehát korántsem az 50 frt vallástanítási díjért — ismerni akarunk. A főt, egyh. ker. a gondnok úr gondolkozását tette magáévá, legyen meggyőződve, hogy — bár tudjuk előre a jelzett következményeket, — a határozatban megnyugszik mindenki.

Abban azonban, a miért — köszönet érte kerületünk főgondnokának, — elnöki figyelmeztetésben méltóztatott részesülni, hogy „a tanítók a jobb kenyérért, a lelkészek meg a vallástanítási díjért akarják az állami iskolát stb.“, megnyugodni nem fogunk, és ha egyebütt nem, legalább e lapok hasábjain az ilyen gyanúsítást tisztelettel visszautasítjuk. Visszautasítjuk, holott más oldalról el kell ismerni, hogy első sorban a beregi egyházmegye papsága és tanítói, azután meg minden „congruára éhes“ pap ezt megérdemelte. Azonban korántsem azért, mert gondnok úr úgy hiszi, hanem azért, mert neveléses volna, hogy gondnok úr fát ne vágjon — immár 3-ad ízben, — azoknak a papoknak a hátán, a kik azt már két ízben szó nélkül eltűrték.*

Nagyságod azt a nyilatkozatot a lelkészi és tanítói testület legfőbb fóruma, az egyházkerületi közgyűlés előtt tette, képelem, hogy annak minden tagja — az *egyházmegyei gondnok* szájából hallván e szavakat — szívében azzal a meggyőződéssel távozott el, hogy az Uray I. gondnoksága alatt álló egyházmegyé-

* Megjegyezzük az igazság érdekében, hogy annak idején: mikor Uray a sovány nyájról és kövér papokról nyilatkozott volt, az ellen lapunk azonnal szót emelt. Nagy Lajos felső-bányai lelkészünk és Ujfalusi Béla cikkeire bizonyára emlékezni fognak tisztelt olvasóink. Mi hát megtettük kötelességünket akkor is. Most sem teszünk egyebet. Mert hát „amicus Plato, amicus Aristoteles, sed magis amica veritas“.

Szerk.

dében már erre fakad: „A magyar nemzet moraliter nőtelen; asszonyaink nagy része nemcsak hogy nem tud, de nem is vágy tudni magyarul.“ Csoda-e hát, hogy Vörösmarty nehéz fájdalomában a hazaárulás bélyegét süti homlokukra? A hol a családba öröködik s a gyöngye gyermekajkon tenyészik az idegen szó, ott a nemzet örlelke idegenné válik s a hazaszeretet helyében piszkos önérdék, önhaszonlesés burjánzik föl. Ennek a gyümölcse pedig rendesen a társadalmi és állami fölbomlás.

A férfiak hibája nélkül azonban nem nőhetett volna ekkorára a veszély. Középosztályunk gondolkodásában, erkölcsiében elvadult. Tudomány, irodalom, művészet nem érdekelte. A főrangúak külföldön pazarolták a haza kincseit. Bécsben, Párizsban, Londonban építettek palotákat; itthon meg nem volt egy járható országút, a Dunán kívül egy hajózható folyó. Milliókat dobtak ki ott künn egy-egy paripaért; itthon meg rongyoskodtak és éheztek tudósaink, költőink és színművészetünk apostolai, Bámúlták és százezrekkel támogatták a külföld iparát és kereskedelmét; itthon meg mocsár és sártenger borította a termékeny rónaságot. Vörösmarty a „Mit csinálunk“ c. tréfás költeményében írta meg, hogy míg a főurak külföldön dorbézoltak, milyen világ volt addig itthon.

Mit csinálnak Magyarhonban?
Esznek, isznak és danolnak.

Semmi baj sincs? semmi gondrém,
Hogy majd érte meglakolnak?
Van biz itt baj; de hiába —
Enni csak kell az embernek;
S inni hogyne kéne, a hol
Oly dicső borok teremnek:

Csakhogy aztán majd ha ember kell a gátra,
Korhely-gyáván ne maradjon senki hátra!

Álmodoznak is, mert jobb volt álmodozni, mint „fejükkel faltörősdit játszodozni“. Gondolkoztak is, hogy tán élni kén a honnak. S hátha még váratlanul a gondolat tetté sülne el! Vitatkoztak, dolgoztak is félig-meddig, mert nem tudták, „másnak lesz e, vagy magoknak.“ Arra az eszmei magaslatra, melyen Vörösmarty állott, kevesen emelkedtek föl. Kevesen kérdezték önmaguktól:

Mi dolgozunk a világon?

Vörösmarty meg is felel rá:

Küzdeni

Erők szerint a legnemesbékért.
Előttünk egy nemzetnek sorsa áll.
Ha azt kivívtuk a mély sülyedésből,
S a szellemharcok tiszta sugaránál
Olyan magasra tettük, mint lehet,
Mondhatjuk, térvén őseink porához
Köszönjük élet, áldomásodat,
Ez jó mulatság, férfi munka volt!

nek lelkészei és tanítói tényleg nem teszik meg a kötelességeket.

Engedjen meg Nagyságod, hogy fentebb Nagyságodnak eme nyilatkozatával szemben a „gyanúsítás“ szóval feleltem. Ime, visszavonom, és inkább hiszem, hogy ez a kijelentés pusztán csak egy alapokon nem nyugvó sophisma, hogy Nagyságod kifogyván az érvekből, olyan kijelentésekhez folyamodott, melyeket jól meggondolva maga se hisz. Ha pedig ez a feltevés nem volna helyes, ha Nagyságod csakugyan úgy van meggyőződve, hogy itt a belhivatalnokok nem teszik meg a kötelességeket: akkor engedje meg, de ki kell jelentenem, hogy az e. m. gondnok se teszi meg a maga kötelességét, azt a törvényben biztosított jogát, hogy ha ilyenekről *alapos* meggyőződése van, az illető belhivatalnokot felelősségre vonassa. Nagyságod ezt dájig — a bírósági jegyzőkönyvek a tanúbizonyosságaim — nem tette, de... nem is tehette. Mert az ilyen felelősségre vonáshoz szükséges volna a *személyes* meggyőződések nyugvó alapos bizonyíték; szükséges volna nem a diszelnökség, hanem a gondnoki terheknek (a Jézus egyházáért nem nehéz az!) igazi hordozása a canonica visitationának szigorú teljesítése: egy szóval szükséges volna a *Nagyságod boldogult elődjének, Kántor Sámuelnek minden legkisebb dologra kiterjedő figyelme és alapos meggyőződése*. A míg ez meg nem történik, tisztelettel kérünk mindenkit, hogy a beregi egyházmegyei belhivatalnokairól egyházmegyei gondnokunk beszédei után alkotott esetleges rossz véleményeiket változtassák meg, mert ennek úgy sincs, de nem is lehet semmiféle komoly alapja.

Sütő Áron,
ref. lelkész.

Levél a szerkesztőséghez.

Nagytiszteletű Szerkesztőség!

A „Debreceni Protestáns Lap“ f. évi november 17-iki számában az egyházkerületi közgyűlésről közölt tudósítás iskoláink államosítását tárgyaló részére s még

sokkal inkább a nov. 24-iki szám „Válasz a fenti cikkekre“ közleményére erkölcsileg köteleztetve vagyok megjegyzéseket tenni, abban a biztos feltevésben, hogy tölem, mint *vádlottól a védekezési jog*, meg nem tagadtatik.

Felemelt fővel merek szemébe nézni magas vádlóimnak s a „lázdó“ jelzőt nem fogadom el, mert arra rá nem szolgáltam. Sőt a „láztót“ sem, azon egyszerű oknál fogva, hogy sem nem lázadtam, sem nem láztítottam és mert sem a lázadásra, sem a láztításra egyházamban alkalom idáig még nem volt s hiszem, nem is lesz.

A beregsomi egyháznak, mely az államosítás iránt kérvényezett, az 1893. év szeptemberétől vagyok tanítója. Az államosításról pedig egyházam már 1886. évtől, tehát hivatalba lépésem előtt már hét évtől kezdve tárgyalt időnkint a kincstár képviselőjével. Ezen állításomat igazolják az 1886. évi nov. hó 8-án 19. számú, majd 1887. évi február 27-én a 9. számú, — aztán több évet átugorva, — az 1892. évi október 28-án a 27. számú egyháztanácsi határozatokról felvett jegyzőkönyvek.

Ezek mind az én tanítóskodásomat megelőzőleg történtek. Azért szeretném tudni, hogyan lázithattam én fel a b.-somi egyházat akkor, a mikor még nekem a b.-somi egyház létezéséről sem volt tudomásom, viszont az egyház egyetlen tagja előtt sem voltam ismeretes.

A mostani államosítás már a fent idézett tárgyalásoknak folyománya, végeredménye. De még ezen végeredményt sem lehet az én rovásomra felróvni. Mert *kérdem: bűn az, ha valaki megismerve az egyház s község szegénységét, tehetetlenségét, felvilágosításával közreműködik abban, hogy az állam részéről oda előre tett, az egyház által teljesíthetetlen kívánságok, a teljességgel elkerülhetetlen iskolatelek haszonélvezetében zsugorítassanak össze?*

A dolog úgy áll, hogy nem a nép vagy egyháztagok lettek rávéve minél nagyobb s több

Ily nemes gondolkodás, ily tennivágyás jelei helyett minden téren a mulasztás ötlük szemébe. A haza „kór, szegény, bús és pirongó önnön szegényétől“. Lassan kelt új életre a magyar, ezer veszély közt alakulatott ki az új Magyarország. A mint a javulás jelei mutatkoztak, csilapult a költő szilaj haragja. „A sors és a magyar ember“ regéjében már a jókedv derűje árad sok olyan hibára, melyet okkal móddal elkerülhettünk volna. Egy kis önérzet kellett volna egykor hozzá hogy a latin nyelv ne váljék nálunk hivatalos nyelvvé; utóbb egy kis munkaszeretet, hogy a német irodalom és művészet ne nőjön itthon a nyakunkra; egy kis életrealitás, hogy a szomszéd el ne seperjen tőlünk gabnát és szüretet; és mindenek fölött több fajszeretet, hogy a „megvásárolt kezek“ ne árthassanak. De a magyar tulajdon vérebe vert csapat,

Hogy rajta tót és német
Két fülre kacagott.

És kacaghatott a magyarnak gyarlóságain is. A mohácsi gyásznak unos-untig való emlegetése közben alig tettek valamit a haladás érdekében; a meg-megújuló vallási villongások megbontották a nemzet egységét; a különböző irodalmi irányok vezéremberei, a más-más csapáson járó költői iskolák maró gúnnyal

támadtak egymás ellen, holott valamennyinek egy célja volt, hogy t. i. a nemzeti művelődést előbbre vigyék. A meggondolatlan gunyolódással aztán sokat elkeserítettek, el is némitottak. Ugyaníly áldatlan egyenetlenség mérge ömlött el közéletünkön a negyvenes évek közepétől kezdve. A legérdemesebb hazafiak ádáz el lenségeivé váltak egymásnak; tépték a babért egymás homlokáról. S a mint a szenvedély erőt vett rajtuk, elhomályosult előttük a főcél. Nem a viszonyokban, a személyben látták az akadályt s lassanként a nemes harc rút gyűlölködéssé fajult. Ez ellen támad ki Jóslatában Vörösmarty 1847-ben. Egymás szeretetére int, munkára buzdít s a népnek jogot, szabad kezét követel. Fáj neki, hogy sokan még mindig azon nyargalnak, hogy gyöngék vagyunk s kislelkűen arra számítanak, hogy idegenek virágoztassák fel a hazát, idegenek, kik csak azért futnak, fáradnak köztünk, hogy jóllakhasanak. Mi egyéb vonzaná őket ide? A haza java nekünk jogunk s szent örökünk.

Kié e hon, ha nem miénk?
Ha érte mindent megtevének,
Ha tiszta kézzel áldozánk,
S lettünk, mi eddig nem valánk:
Nincs hatalom, mely visszanyom.

hozzájárulások megajánlására: hanem a kir. kincstár magas követeléseit redukáltattak minimumra.

Hova fér ide a lázadás s a lázítás?

Hogy így történt, hogy nem egyébben, mint az egyházi s politikai község szegénységét igazoló adatok összeszerzésében volt részem s mindannyiunknak, kik a b.-somi egyház vezetésében ez időszerint részesedni szerencsénk van: azt elhiheti minden elfogulatlan bíráló, hiszen nekünk nem a népet kellett meggyőzni s így beugratni az államosításba, hanem meg kellett győzni a politikai hatóságokat s azok legfőbbjét, a kir. kormányt, illetve a vallás és közoktatási minisztériumot. És ez, mint a szerződésből látható, hitt nekünk s a szomorú valónak, a nagy szegénységnek.

Avagy talán a „lázasítás”-tól féltében lett engedékenyebb??! Alig hiszem...

S a nép, az Isten adta nép? ... Oh! az nagyon is érzi fájdalmas szegénységét. Nem kell azt lázítani... Hanem, ha minden áron meghatározás tetszik: a *teherviselés lezárásának, a terhek fizetésétől való szabadulásának vágyát kell alkalmas módon helyes irányba terelni.* Csekélységemnek, a somi egyház tisztelt presbiteriumával együtt ez lebegett szemünk előtt. Az adott viszonyok között jobbat — a somi állapotok ismeretéből folyó hitem s rendithetetlen meggyőződés szerint — tenni, a körülmények kényszerítő hatása, az általános szegénység miatt nem volt módunkban.

Megjegyezni vagyok itt bátor, hogy a lelkes urunk eljárásához sem férhet a gyanúnak legcsekélyebb árnyéka sem; továbbá a jelenlegi beregvármegyei kir. tanfelügyelő — a ki melleleg mondván, de azért eléggé nem hangsúlyozható — hivatali pályáját mint igaz kálvinista tanító kezdte meg, szentegyházunkhoz híven ragaszkodik és hogy sem ő, sem jólelkű elődje a kálvinista érdekekkel ellenkezőleg — legalább Somban — semmit nem cselekedtek, hanem igenis szívélyes előzékenységgel igyekeztek felkarolni egyházunk javát. A mit Somért tettek, csak köszönet illeti őket s nem gáncs.

Annak a sajnálatos ténynek, hogy a b.-somi egy-

És még neked virúlnod kell, ó hon,
Mert Isten, ember virraszt pártodon.

Lelkendezve üdvözlö a szabadsajtót. S mikor „a fondor hatalommal rabló, zsvány szövetkezett”, vérmes remények közt írja meg *Harci dal*-át. Ujjong, hogy zászlónkon valahára ismét a szabadság s függetlenség ragyog s vészt és halált kiált arra, ki fegyvert fog ez ellen.

Igy vett részt Vörösmarty a nemzet megváltásának nagy munkájában, nem karddal, nem is alkuval, hanem lelki újjáteremtéssel. Kezét folyton a nemzet szívében tartotta s annak minden dobbanására fellángolt. Nem csoda, ha ama dicső harcnak szomorú lezajlása után az ő lelke is elborult egy időre, majd „A vén cigány” c. rapszodiájának rejtelmes kinyilatkoztatásaiiban végkép elviharzott.

Félelmes ború súlyosodott hazánkra, mikor Vörösmartyt adta a jóságos Ég, sokkal félelmesebb, mikor elvette tőlünk. Az a ború is elenyészett, ez is derűre változott és e derűben többi nagyjainké közt az ő szent emléke is ragyog s tűzszlopként mutatja a boldogulás útját a bátraknak és a kislelkűeknek egyaránt

ház szegény s nem dúskál földi javakban, okozója vagyok-e én?

Nekem tulajdonítható-e bűnként az, hogy úgy az egyes egyháztagnak, mint a politikai község minden egyedének szerény vagyoni tulajdona csaknem kivétel nélkül túl van terhelve úgy, hogy még a létfenntartása is veszélyeztetve van?

Talán azért vagyok bűnös, amiért csekély fizetésemet, melyre földi javak hiánya miatt nagyon is rá vagyok utalva: csak részben kapom meg; részben és pedig számottevő részben beveheteilenség címén elkallódik?

Pedig-pedig még eddig lelkiismeretesen elvégeztem teendőimet. A nagytiszteletű iskolalátogató urak kitüntető bírálatára legyen szabad bizonyítékként hivatkoznom. Ugy hiszem nem fér kétség hozzá, hogy nem a lázadót akarták elcsendesíteni hét éven át rám nézve felette kedvező és becses bírálatokkal.

Mint méltóztatik látni, védekezésemben nem foglalkoztam Uray főgondnok urunk beszédével. Nem pedig azért, mert:

1-ször nem tartottam magamat méltónak az ő magas hivatásából kifolyó, nemes eredetű és célzatú, jóllehet a szónoki hévtől kitértett beszédének bírálatára.

2-szor, az én értesülésem szerint az elhangzott beszéd éle nem vonatkozott sem Somra, sem pedig igénytelen-égemre.

3-szor. Sokkal inkább meg vagyok győződve szótartó voltáról, mintsem feltételezni merészném, hogy önagysága Som lakosainak az államosítás keresztülvihetősége érdekében most négy éve két ízben is tett ígéretét be nem váltaná.

De nem hagyhattam szó nélkül referens „subjectiv” bírálatát, mely sokat magyarázott bele amaz „erős” beszédbe. (Csak a konzequentiát vontam le a gondnok beszédéből. Szerk.)

Engedje remélnem, hogy ezek után elejti ellenem is hangoztatott vádját.*

Hésser Bertalan,
b.-somi ev. ref. tanító.

Nyilatkozat Tarpáról

a „Debr. Prot. Lap” f. évi 47-ik számában „Helyreigazítás” és „Válasz” cím alatt, t. Csurka István és nt. Eröss Lajos tanár úr által közzétett hírlapi cikkekre.

Ugy látszik, hogy sok cikkező parabolával kezd, tehát kezdjük mi is ezzel!

Mi, az „egyház veteményes kertjének” jámbor munkásai, láttuk már régebben azt a felleget, mely lassan-lassan közelget felénk; hallottuk is a morajt, mely méhéből eredt, de nem gondoltuk, hogy az abból jövő vihar reánk zúduljon. És ime megtörtént.

Azt hisszük, hogy jogunk van a megjelent cikkek után az ultimátumot megtenni. Megtámadott reputációnk parancsolja, hogy ez áldatlan harcban nyílt arcvonalba helyezzük magunkat s végét szakítsunk annak, tisztesség, mocsok nélküli fegyverrel.

A mi becsületes kartársunk Cs. I. megtette azt, a mit megtenni minden kálvinista tanítónak kötelessége, ha az egyetemes ev. ref. tanítói kar becsületéről

* Igen szívesen és örömmel. Annyival inkább, mert személyeket nem is említettünk. Mi általános szöveg alapján a kérdéshez az egyházmegye gondnokának kerületi beszéde alapján. Hogy súlyt tulajdonítottunk neki azt, hisszük méltóztatik érteni. Egyébiránt örülünk rajta, ha Beregben jobban ragaszkodnak a felekezeti iskolákhoz, mint a gondnok látja. E. L.

van szo.* de fenhagyta nekünk, hogy a nagy közön-
séget győzzük meg magunk, saját ártatlanságunkról.
Nagyon helyesen tette, a mi kötelességünk ez; más
inkább ártana mint használna jóakarátú buzgólkodásával.

Kezdjük tehát a szemléltetésen, hiszen ez minden ismeretszerzés alapja. Méltóztatnak tudni, hogy az olló, olyan két éles késből áll, mely nem egymást sérti, hanem a közéjük került harmadik s lazább természetű tárgyat. Méltóztatnak figyelembe venni az eddig lezajlott eseményt, melyből kilátszik, hogy mi tarpai kálvinista tanítók, egy oda dobott rongyai vagyunk egy magasabb hatalomnak, illetve szeszélyének. De azért reméljük, hogy lesz annyi ellentállási erőnk, hogy az olló két ága közül sértetlenül kerülünk ki. Hanem most már fenhagyunk a hasonlatokkal s előadjuk a tényeket a maguk valódiságában.

Egyházm. gondnokunk, ngs Uray Imre úr a főt. egyh. ker. közgyűlésen — mint tudjuk — határozott állást fogiat el az ev. ref. iskolák államosításával szemben. Nem kutatjuk a rugókat, melyek őt e tette sarkalták. Mint ref. egyházmegyei gondnoknak kötelessége is fenn lobogtatni azt a zászlót, mely az ő kezébe van adva s mindent megtenni e zászló becsületéért. Hanem rosszul értesült a tarpai államosítási viszonyokról, mert itt nem volt szükség egy tanítónak lázítani s agitálni az államosítás mellett, mert a nép, leszámítva a salakot, — mely talán hozzá elzarándokolt — két presbyteri s két népgyűlésben határozottan az államosítás mellett foglalt állást, úgyszintén a község tanácsa. Az ok pedig megvan, a miért a nép az államosítást óhajtja. Fényesnek látszó ref. egyházunk vagyontalan s a hívek áldozatkészségét már kimerítették a többszöri kivetések s ez a nép, mely lelkesének s hat tanítójának fizetését eddig is nagy erőfeszítéssel viselte, a fokozott szükségletekkel szemben már több erőt kifejtteni nem képes. A tanító agitált hát itt? s ugyan melyik? . . . Mert tisztességtelen dolognak tartjuk, valakit csupa úri szeszélyből pellengére állítani.

Elvárjuk a ngs gondnok úrtól, hogy nem olyan „kinek nem inge“-féle megjegyzésekkel simitja el a dolgot, hanem megnevezi azt a tarpai kálvinista tanítót névszerint, ki az államosítás mellett agitált. Így lesz helyén a dolog, nem pedig suba alatt beszélni. A tanító is ember ngs gondnok úr s fáj, ha a becsületében méltatlanul gázolnak: Mi, akik jelenleg a tarpai ev. ref. iskoláknál mint tanítók vagyunk alkalmazva, soha nem adtunk okot arra, hogy bennünket akár egyháziatlansággal, akár kötelességmúlasztással vádolhattak volna s kijelentjük, hogy mind az ideig, míg bennünket egyházunk át nem ad az államnak, eskünkhöz hiven, felekezetünk érdekeit tartjuk szem előtt. De ha olyan idő következik, a midőn felekezeti hatóságunk feladja állomásainkat az államnak: szolgálni fogunk ott is igaz hűséggel mint magyar honpolgárok nem a „tekintetes“ címért, nem a nagyobb fizetésért, hanem nemes kötelességérzetből. A mi pedig Cs. I. kedves kartársunk gályarabságra való reminiscenciáját illeti, azt csak frázisnak tartjuk s megvagyunk győződve arról, hogy a gályákhoz Ő sem láncolatná magát oda. Nincs is szükség reá. A kálvinista tanítóra korunkban más szerep vár, az t. i. hogy

* Nem arról volt.

az iskolájában a felekezete érdekeit tartsa szeme előtt és egyházas legyen.*

Mező-Tarpa, 1900. nov. 26.

Kiss Imre,

ev. ref. tanító.

Tiba Kálmán,

ev. ref. v. oszt. tanító.

Stiglicz Károly,

ev. ref. leány-tanító.

Berecky Sándor,

ev. ref. tanító.

KÖNYVISMERTETÉS.

Magyar Alkotmány.

Népiskolák számára írta Ballagi Géza. Kiadja a „Sárospataki Irodalmi Kör“ a főiskola költségén. Sárospatak. 1900. Ára kötve 45 fillér.

A fentebbi cím alatt jelent meg a napokban egy kis könyvecske, a mely sokkal nagyobb mértékben megérdemli az érdekelt tanügyi körök és a sajtó figyelmét, mint a mennyi figyelemben még egy jobb fajta népiskolai tankönyvet is rendszerint részesíteni szoktunk.

Igazán jó népiskolai tankönyvek szerkesztése nem olyan könnyű és kicsinylendő feladat, a mint azt sokan még a tanügyi körökben is, annyival inkább azon kívül állók gondolják. A kik abból a közönséges felfogásból indulnak ki, hogy annak a kevés ismeretnek a közlésére, a mennyire egy népiskolai tanulóknak szüksége van, nem kell valami nagy tudomány, valami mélyes szakismeret s épen azért az ilyen népiskolai könyvek előállítását nem tekintik a szaktudósok feladatának, sőt ezeket arra alkalmatlanoknak képtelenek tartják azért mert a szaktudós nem tud a gyermek értelmi színvonalához leereszkedni, — nagy tévedésben vannak. Nem látják a dolognak leglényegesebb oldalát, azt a momentumot, a melyet a kérdésben döntőnek kell elismernünk.

Könnyű pedig belátni, hogy ha valakivel meg akarunk valamit ismertetni, szándékunk sikeres megvalósítása első sorban attól függ, hogy milyen mértékben vagyunk mi magunk a közlendő ismeret birtokában. És ezen minden ilyen esetben elengedhetlen alapfeltétel szükségessége, jelentősége azon mértékben emelkedik, a milyen mértékben korlátokat szab elbűnk az ismeretek közlésénél az illetőknek szűkebbkörű, fejletlenebb értelmi világa. Miért? Azért, mert az illető ismeretkörben való teljesebb jártasság, — mondjuk — a szaktudós tájékozottsága szükséges ahoz, hogy biztos kézzel válogassa ki az ismeretkör legjellemzőbb, leglényegesebb momentumait s megtalálja egyúttal azt a formát is, a mely által azokkal a fejletlenebb értelmiségű egyénhez is hozzáférközhetik.

Meg vagyunk győződve arról, hogy a szaktudomány hiányát tankönyvek írásánál semmi egyébvel, még a legkiválóbb paedagogiai érzéssel vagy tanúltsággal sem lehet pótolni. Áll ez a tanításnak minden fokozatán, épen úgy a népoktatás mint a közép- és felső oktatás körében. Az volna tehát a kívánatos, hogy a népiskolai tankönyveket is lehetőleg kiváló szaktudósok készítsék, a mint az a művelt külföldön, pl. Angliában Franciaországban stb. valóban történik is, a hol a legkitűnőbb

* E nyilatkozatnak legvégső pontját kénytelenek vagyunk leahagyni. Az oly éles, s annyira személyes jellegű, hogy lapunkban helyet nem foglalhat. Különben is az illető tanító a tényekről egészen általánosan nyilatkozik s a tények konstatálásánál sem a tarpai, sem más községbeli tanítókra nem reflektál; tudtunk szerént nem reflektált személyekre Uray sem, Ezt a nyilatkozók megnyugtatóására. Különben az egyházmegyei küldöttség majd referál.

Szerk.

Szerk.

tudósok nem tartják méltóságukon alól lévő dolognak, hogy az elemi iskolák számára tankönyveket írjanak. Nagyon természetes, hogy a tudós mint népiskolai tankönyvíró, szintén nem nélkülözheti a szükséges pedagógiai tapintatot, mert a tudományos rendszerhez való merev ragaszkodás az ily munka sikerét kockáztatná.

Ballagi Geza, a kiváló tudós és író, a hazai alkotmányjog, az állami és társadalmi szervezet alapos ismerője, vállalkozott a magyar alkotmány és jogrendszer ismertetését tartalmazó népiskolai tankönyv szerkesztésére, nemes becsvágygyal, nem kicsinyelve a feladatot, sőt nyíltan beismerve azt, hogy soha nehezebb munkát nem végzett s a mennyiben munkáját siker koronázza, hálásabbat sem. És valóban, a kis könyvekkének minden mondatán, sőt minden egyes szaván észrevehető az a körültekintő gondosság, a melylyel a szaktudós a gyermek felfogása- és eszmekörétől jobbra nagyon távol eső fogalmakat, intézményeket a lehetőleg világosságba helyezni, közérhetővé, kézzel foghatóvá tenni, s a mi a könyvekkének még nagyobb értéket kölcsönöz, az ismertetett fogalmakhoz erkölcsi útmutatásokat és buzdításokat is fűzni igyekszik.

A jeles szerzőt méltó elismerés illeti meg nem csupán nemes igyekezetéért, hanem azért is, hogy céljai valóban elérte s feladatát kiváló sikerrel oldotta meg, úgy, hogy aligha túlbecsüljük a könyvecske értékét akkor, ha azt minden e nemből eddigelő megjelent tankönyv felébe helyezzük s tankönyvirodalmunkra nézve nagy nyereségnek tekintjük, s egyszersmind óhajtanánk tartjuk, hogy a Ballagi által nyújtott példaadás más ismeretkörökben is buzdításul szolgáljon a szaktudósokra nézve, hogy e tekintetben is mielőbb a messze előttünk járó művelt külföld nyomába lépessünk.

Kedvünk volna hosszab részleteket közölni a könyvecskéből annak feltüntetésére, hogy mily kitünően sikerült szerzőnek megmagyarázni egyes állami intézményeket, mily helyes methodikával s tapintattal tudja kiemelni a jellemző vonásokat s a figyelmet azokra irányozni. Erről azonban kénytelenek lévén, feladatunk korlátaihoz alkalmazkodva, lemondani, utaljuk olvasóinkat magára a könyvecskére, a mely összesen 71 kis oldalra terjed s így könnyen áttekinthető.

A mi a munka beosztását illeti, szerző az anyagot 50 kis fejezetre osztotta, azaz ugyanannyi methodikai egységre, hogy ekként az egész anyag 50 félórán feldolgozható legyen. A tanító tájékoztatása végett mindenütt hivatkozik szerző zárjelben az egyes intézmények ismertetésénél alapul szolgáló törvényekre.

Minthogy a fentebbieken kívül a könyvecskét a nemes liberalismus szelleme hatja át s felekezeti tekintetben teljesen objektív irányja mellett, sőt talán épen azért a protestáns felfogás is mindenütt kiérzik belőle, mindezekon kívül pedig nyelvezete erőteljes és tiszta magyaros: népiskolai tanítóinknak általában, de különösbbe is ref. felekezetünk tanítóinak a könyvecskét használatra melegen ajánjuk. A mellet, hogy egy kitünő tankönyvet nyernek e munkában, a mi a tanítást is sikeresebbé és könnyebbé teszi, egyúttal sárospataki főiskolánknak régi nagyérdemű irodalmi körét támogatják e kiadvány terjesztése által, felekezeti tanügyünk érdekében kifejtett hasznos munkájában.

A megérdemelt elismerés és dicséret után kérdezhetné valaki, hogy hát hibák, fogyatkozások nem találhatók a „Magyar Alkotmány“-ban? Tulajdonképi

hibákról valóban szólni nem lehet, legfőlebb arról, hogy itt-ott nem lehetett volna-e még szerencsésebb közlési formát találni, vagy nem maradt-e ki valami lényeges? Ha igen, annak pusztán az az oka, hogy a szerzőt a köteles rövideg kényszerítette valaminek elhagyására s ennek a kényszernek hatása alatt nagy ritkán nem lehetett eléggé szabatos.

Csak egy pár ilyen esetet említünk fel, a milyen különben is nagyon kevés van. Így pl. az 5. lapon a *vallásszabadságot* ismertetve azt mondja a könyv, hogy „a vallásfelekezetek maguk kormányozzák magukat, úgy hogy még a király sem szólhat belé dolgaikba“. Pár sorral alább azonban maga adja ez állítás cáfolatát a kath. egyházra nézve, a mikor azt mondja, hogy a kath. főpapokat a király nevezi ki. A nemzeti-ségi egyenjogúság ismertetése elég szerencsés, de a *közös, magyar* nyelvre nem lett volna fölösleges, mint az *állam nyelvére* is reámutatni. Az *egyesületeknél* (7. l.) nem ártott volna pár szóval az egyesület alakításának legfőbb feltételeit is felemlíteni. Ugyanazon oldalon az 5. pont alatt a szolgabírákat nem kellett volna a „*megyei uraktól*“ megkülönböztetni, mert azok sem egyebek. A 8. lapon, ha már *egyeses és fogyasztási* adóról említés tétetik, nem kellett volna meglegedni azok pusztán felsorolásával hanem pár jellemző szóval megmondani azt is, hogy miért nevezük azokat egyeses, ezeket fogyasztási adóknak. A 10. lapon a *póttartalék* nemcsak a papnövendékek, tanítók, özvegy anyák stb. egyetlen fia vagy egyetlen testvérből áll. — Községi illetőséget egyebeken kívül nemcsak a 4 évi lakás és adófizetés ténye, hanem formaszzerű felvétel útján is lehet szerezni. (13. l.) — A községek háromféle kategóriája a 14. lapon nincs elég szabatosan megkülönböztetve s a „*falu*“ névnek belevegyítése fogalomzavart okozhat, a mit még fokoz a 20. lapon a járás tárgyalásánál az a körülmény, hogy szerző a falut szembe állítja a nagyközséggel, azonosítja a kis község fogalmával, holott tudjuk, hogy a közeleti „*falu*“ elnevezés nemcsak a kis-, hanem igen sok nagyközségre is alkalmazható s tényleg alkalmazatik is.

A törvényhatóságoknál a 22. lapon, a hol a kormányrendelet ellen való felírás jogáról van szó, azt is jelezni kellett volna, hogy milyen rendeletet kell feltétlenül végrehajtani s milyet nem kell soha, sőt nem is szabad. Általában a városi törvényhatóságok állása és szervezése sincs eléggé kidomborítva. A közigazgatási bizottságnál is pl. csak az van mondva, hogy „*így szervezik a vármegyében azt a bizottságot stb.*“, holott ilyen bizottság a tvh. városokban is van. — Az állami számvevőszékről szóló cikkben azt mondja szerző, hogy a kormány gazdálkodására első sorban az országgyűlés ügyel fel; de az országgyűlésen kívül van még egy magas hivatal is, a melynek szintén az a kötelessége. Ezt a hivatalt *állami számvevőszéknek* nevezik. Ebből az előadásból azt gondolhatná valaki, hogy az állami számvevőszék valami külön álló, vagy talán még az országgyűlésnél is magasabb fokú hatóság, holott tulajdonképen az országgyűlésnek szakközege.

De nem folytatjuk, mert még valaki azt hihetné, hogy csakugyan sok és lényeges hiány van a könyvben, holott ezek az észrevételek csupán a körülforogtak, hogy mit lehetett volna még esetleg e művecskébe beszorítani, vagy hogy nem lehetett volna-e néhol még találóbban vagy szabatosabban beszélni; de oly lényegeseknek egyáltalán nem tekintjük a felhozottakat, hogy

azok a könyvecske rendkívüli becsét s a kitünő szerző érdemét megkisebbitéknék, miért végezetül is a legmelegebben ajánljuk a könyvet az érdekeltek szíves figyelmébe.

Bacsoni Lajos.

IRODALOM.

Két imádságos könyv. A közelebbi hetekben két imádságos könyv hagyta el a sajtót, s küldetett el hozzám, hogy ismertessem azokat a „Debr. Prot. Lap” hasábjain. Beküldetésök sorrendjében veszem elő ezt a két munkát:

1. *Halotti imádságok. Irta Szolnok Gerzson, a hajdu-böszörményi ev. ref. egyház egyik rendes lelképásztora. Ara két korona. Hajdu-Böszörmény, kiadja Szabó Ferenc könyvkereskedő 1900.*

2. *Vasárnapi imádságok templomi használatra. Irta Csécsi Miklós makói ref. lelkész. Kapható a szerzőnél. Ara, kötve: 2 korona. Makó, 1900. Nyomatott Vitéz Mihály könyvnyomdájában.*

Szolnok Gerzson könyvében 208 lapon 63 imádság van, u. m.: I. Gyermekek és ifjak fölött (1—13); II. Ifjú családapák és anyák fölött (14—20); III. Középkorú férfiak és nők fölött (21—38); IV. Öregek fölött (39—63). Mindenik szakaszban mindenik imádság különböző alkalomra, különböző életviszonyok szemmel tartásával íratott és használandó, s a IV. szakaszban a 61. alatt előimádságok, a 62. alatt utóimádságok állanak s a 63. alatt végül az úri imádság áll.

Halotti imádságos könyvet egyáltalában nem könnyű összeállítani, ha ugyan a szerző nem akar ismétlésekbe bocsátkozni. Mert hiszen a tárgy mindig ugyanaz: igazságot szolgáltatni az elhunytak, vigasztalni a hátramaradottakat s fentartani és ápolni a feltámadás hitét, a sirontúli viszontlátás reménységét. A halotti imádságban el kell mondani, hogy ki és mi volt az elhunyt közelebbről a hátramaradottakra, esetleg a közegészre nézve, és ezt mindig directe Istenhez beszélve, nem pedig okoskodó, reflektáló, prédikáló hangon kell tenni.

Örömmel jelezzük, hogy szerző teljesen és tökéletesen eltalálta — szerény nézetünk szerint, — a halotti imádságok kellő hangját. Mindenik imádsága új, friss és a többitől különböző. És bármennyire rajzolja is az elhunytak életkörülményeit, mindig imádkozik mert mindent Istenre vonatkoztat: áldást és csapást, erőt és gyöngeséget, az ifjú kor üdeségét és az öregkor hanyatlását, egyszóval mindent, mindent Isten hatalmának, szeretetének, kegyelmének, irgalmának, igazságos voltának fényében, mint nála eredettet, tőle jövőt tüntet elő, vagyis mindig csak imádkozik.

Valódi nyereségnek tartom liturgiai irodalmunk terén e jó és esinos kiállítású művet s ajánlom azt lelkész társaim megérdemelt figyelmébe.

Csécsi Miklós „Vasárnapi imádságok” című, szép kiállításban 121 lapra terjedő műve az úri imádságon kívül 24—24 egyházi beszéd előtti és utáni reformáció emlékünnepeire egy egyházi beszéd előtti, egy egyházi beszéd utáni, egy iskolai évet megnyitó és egy iskolai évet bezáró s végül 5, betegekért mondandó imádságot foglal magában.

A gyakorlati teológiának két fontos tudománya a homiletika és a liturgika azt tanítják, hogy mikor a lelkész prédikál, vagyis Isten igéjét hirdeti, akkor ő az

Istent képviseli a gyülekezet előtt, mert a prédikációban Isten lelke beszél a gyülekezethez; mikor pedig a gyülekezettel együtt imádkozik a lelkész, akkor meg a gyülekezetet képviseli ő s az ő szája által a gyülekezet beszél Istenhez. Vagyis a teljes, tehát a nem pusztán liturgikus elemekből álló hétköznapi, hanem a vasárnapi vagy ünnepi istentisztelet tulajdonképen párbeszéd Isten és a gyülekezet között, a miből az a nagyon fontos gyakorlati tanulság következik, hogy az imádság hangjának gondolatainak egyezniök kell az egyházi beszéd hangjával és gondolataival, és ezt a fontos elvi dolgot mindig elfeledik azok, a kik imádságos könyveikből az egymásután következő vasárnapokon válogatás nélkül sorban olvassák ki az imádságokat.

Szerző olyan imádságokat akart írni, mint könyve előszavában mondja, a melyek bármily tárgyú egyházi beszédhez alkalmazhatók legyenek. Persze, ha szándékát a fentebb vázolt elv világításában szemlélnők, kifogást lehetne munkájának értéke ellen tennünk, de tisztában vagyunk azzal is, hogy az az elvi tétel nem vihető jól keresztül, míhelyt valaki csak imádságokat ad ki, legfőntebb arra kötelezhetné a kathedra Olympusának csúcsára jutni akaró lelkészeket, hogy együtt és egymás mellett adják ki, egymásra való vonatkozással készített imádságaikat és egyházi beszédeiket, a mi pedig újra nagyon kevésse volna kivihető.

Főleg nyilvános használatra szánt imádságos könyvben nagyon fontos a jó, a helyes pontozás. Csécsi műve ebben a tekintetben rendkívül hiányos. Azt hiszem, hogy nem ő maga, az irodalmi munkálkodásnak technikájában is gyakorlott ember, hanem egy, ezen a téren gyakorlatlan valaki végezte a munka korrektori munkáját. Alig van e könyvben olyan lap, melyen pontozási hiba ne volna, és pedig némely helyen (86. l. 5. és 6. sorok) tetemesen nagy hibák. A magyar nyelv törvényei ellen vét aztán a szerző, a hol így ír, és erre is tudnék művéből több példát felhozni: „Ne engedd Uram! hogy emberi rossz akarat, vagy tévelygéssel stb.” (85) Bocsánat, ezt jól magyarul így mondjuk: . . . rosszakarattal vagy tévelygéssel.

Különben pedig a jól ismert és tisztelt nevű szerző, kinek irodalmi művei értékéhez soha kétség nem fért, gondolatokban gazdag, emelkedett érzelem mellett keresztényi alázatosságra valló és tanító imádságokat tett közzé könyvecskéjében. Szívesen, jó lelkiismerettel ajánlom. Csiky Lajos.

Jogi axiomák, jogi közmondások stb. gyűjteménye a római jog köréből, joghallgatók számára gyűjtötte és magyarázta ifj. Csiky Kálmán joghallgató. Budapest, Politzer Zsigmond bizománya 1900. Ezen cím alatt vettünk pár héttel ez előtt egy, majdnem száz lapra terjedő kis munkát. Egy igen rokonszenves hangon irt előszó előzi meg, melyben az ifjú szerző elmondja, hogy „a római jog kincses házában ezen gyöngyszemeit” egy munkába azért foglalta össze, hogy a római jogot tanuló ifjúságnak szolgáljon vele. Szerzőnk ifjú lelkesedéssel fog feladata megoldásához s a r. jog elfogadott rendszere nyomán őt részbe foglalja az axiomákat, maximákat, jogi közmondásokat 222. tételszám alatt. A classicus jogászoknak, Cicerónak, a stoa-bölcsészet követőinek számos örökbecsű mondásai vannak a munkában összegyűjtve, melyeket a classicus hajdankor tisztelője a legnagyobb élvezettel fog olvasgatni. Mikor Paulus azt mondja: nem mindig erkölcsös az, a mi szabad; mikor Modestinus e szavakkal él: Nemcsak azt kell néznünk, hogy

mi szabad, hanem hogy az egyúttal erkölcsös-e, mikor Tapinianus így szól: Senki se tegye fel rólunk, hogy elkövehetnénk olyan tetteket, melyek sértik becsületességünket és jó hírünket és egyáltalában a jó erkölcsökbe ütköznek; mikor a stoa bölcseletnek egy keresztyén templom felírásául alkalmas azon maximáit olvassuk: tisztességesen éljünk, senkit ne bántunk, adjuk meg kinek-kinek a magáét: akkor a munka olvasása közben bizonyára a leghíresebb moralisták körébe képzelhetjük magunkat. Igen jó gondolat volt szerzőtől, hogy Werbőcynk Hármaskönyvének rokon helyeire is utaljat helyenként, mert hiszem tudva van a r. jognak W-re gyakorolt hatása s W. ajánlása Ulászló királyhoz különben is egy kis kincses háza a jogi és erkölcsi igazságoknak. Minden egyes tétel részint hű fordítással, részint több-kevesebb magyarázattal van ellátva, melyekben alapos vonásokkal állítja elénk a kort, melyből a tétel származik, sokszor a szerzőt is, a kitől az ered. Nézetünk szerint a történelmi momentumok hű feltüntetése miatt jobb lett volna, ha az általános rész nem mindjárt az első tételnél, hanem k. b. az ötvenediknél kezdődik. A munkát a gyűjteményben foglalt mondások kimutatása fejezi be, az illető lapszámra való utalással, de nézetünk szerint ennél az eljárásnál vagy a betűrendet kellett volna követni (tehát a constitutio principista C. betű alatt) vagy pedig magát a tárgyat (tehát a servitust — a dologi jogok alatt) közölni, mert így a tételek feltalálása nehézséggel jár, esetleg a kilenc oldal átvizsgálása sem vezet eredményre — egy kevés szórakozás mellett. Szerző irányja szabatos, világos, tömör, a gondolatok kifejezésére mindig a megfelelő szavakat alkalmazza (a populust azonban a szük „község” szóval — nem fordítanám.) Bizonyára jó szolgálatot tesz e kis munka a tanulni vágyó ifjúságnak; vele, amint szerző szerényen mondja: nem csak „a római jog iránt való szeretetét és lelkesedését” peccsételte meg, hanem egyúttal biztos zálogot nyújtott ambíciója iránt, melyre a jövőben is várakozással tekinthetünk. Melegen ajánljuk e munkát a komoly gondolkodású ifjúság figyelmébe. A munka a budapesti Politzer cég bizományában jelent meg, a mely cég a jogi tankönyvirodalomban dicséretes tevékenységet fejt ki. A munka ára (a mint ez már sok esetben történik) nincs jelezve.

—cs —r.

Fünfundachzigster Jahresbericht der evangelischen Missions — Gesellschaft zu Basel auf 1. Juli 1900. 8° 126 l. Ez a 85-ik jelentés, melyet a nagybuzgalmú missió-társaság kiad munkálkodásáról. *Oehler* Tódor felügyelő állította össze. Szól a missió-társaság indiai, chinai, aranyparti és kameruni működéséről. Azután statisztikai adatokat közöl, az évi számadást adja s végül általános jelentéseket tartalmaz. A rendkívül érdekes és a missió hatalmas működésére fényt vető statisztikai adatokból kiemeljük a következőket: 1900. év január 1-én európai missionárius volt Indiában 85 férfi, 63 nő, Chinában 25 férfi 16 nő Aranyparton 48 férfi 28 nő, Kamerunban 31 férfi 18 nő; a benszülöttek közül: Indiában pap 16, evangelista 6, katechéta 122, segédkat. 21, kolporteur 19, bibliaárosnő 30, keresztyén tanító 223, tanítónő 57, pogány-tanító 138; Chinában: missionárius 2, pap 1, ev. 1, kat 54, segédkat. 21, bibliaárús 3, tanító és tanítónő 62; Aranyparton: missionárius 1, pap 24, kat. 97, segédkat. 35, tanító és tanítónő 132; Kamerunban kat. 77, segédkat 54. A missió-állomások lélek-

száma megközelítőleg: Indiában 14,635 községben 6 millió 318,760; Chinában 6197 községben még meg nem állapítható, Kamerunban 2282 községben szintén; Aranyparton: 17,651 községben 4 millió 550 ezer. A társaság a múlt évben ráköltött: az indiai missióra: 462 ezer 162 frankot, a chinaira 119 ezer 803 frankot, az aranypartira 299 ezer 094 frankot, a kamerunira 246 ezer 966 frankot. Ezek a száraz számok is fogalmat nyújtanak a társaság nagyarányú, áldásos működéséről, mely két világrészre terjed ki (Ázsiában: India, China; Afrikában: Aranypartok, Kamerun). — E működésről a jelentés teljes és részletes tájékoztatást nyújt. Ugyancsak a bási hittérítő-társaság kiadásában jelent meg a folyó évben már második javított kiadásban egy füzet: *Schreckenstage in Kumase* címmel. *P. Steiner* írta *Ramseyer* missionárius naplója után. *Kumase Asanti* tartomány főhelye az aranypartoktól északra. Alighogy az asantiak uralmát az angolok 1896-ban megtörték, a bási missió-társaság rögtön missionáriusokat küldött Kumaseba, akik az angolok védelme alatt a legreményteljesebb munkásságot kezdték meg a ker. evang. vallás terjesztése körül. Ezek között volt Ramseyer is, a ki működésükről naplót vezetett, melynek alapján *Steiner* „*Wieder in Kumase*” címmel adta ki a szóban lévő mű első kiadását, s ebben Asanti történetét. Utóbb az asantiak véres lázadást támasztottak és a szép fejlődésnek indult evang. missió-állomást megsemmisítették. A missionáriusok az angol katonákkal Kumase várában vonták meg magokat, melyet a vérszomjas asantiak körülvettek és ostromoltak. Ezeknek a napoknak borzalmait és a missionáriusok szerencsés megszabadulását adja elő a füzet megtoldva ezzel az első kiadást. A füzet egy regény érdekével hat, de sokszorta tanulságosabb. Egy vad nép történetét, erkölcsét szokásait, a civilizáció és a keresztyénség küzdelmeit tárja fel előttünk Istennek ama kiválasztott embereivel együtt, akiknek az ő életök sem drága a Krisztusért. A füzetet számos kép ékesíti. Ára 50 fillér. Megrendelhető könyvkereskedők útján az *Ev. Missions-Gesellschaftnál* Basel-ben, vagy a missió titkárságánál: *St. Ludwig* (Elsass.)

A következő kisebb műveket említjük meg s hívjuk fel rájuk olvasóink figyelmét: 1. *Huszár Gál élete és művei.* Írta *D. Nagy Sándor*, Ára 60 fillér. Külön lenyomat a D. P. L.-ből. Csáthy Ferenc bizományára. 8° 29 l. Hoffman és Kronovitz nyomdájából! A szorgalmas utánjárással megírt mű, mely egyik legzaklatottabb életű, legmunkásabb reformátorunk képét rajzolja meg, olvasóink előtt ismeretes. A lapunkból eszközölt külön lenyomat csinnal és izlésesen van kiállítva. Az érdeklődőknek szives figyelmébe ajánljuk! 2. *Neveljünk erkölcsös jellemet s gentleman t!* Tanári székfoglaló értekezés. Írta s elmondta *Székely Ödön*, nagyenyedi ev. ref. tanár. A szerző nagyon fontos témát nagyon érdekesen és tanulságosan fejteget. Feltűnt nekünk már máskor is, s ez alkalommal még inkább, hogy a székfoglaló nagyenyedi tanárok nem száraz szakkérdéseket választanak és tárgyalnak, hanem közérdekű paedagógiai témák felett elmélkednek. Ezt az eljárást mi határozottan jobbnak és a helyzetnek megfelelőbbnek tartjuk, mint a szaktétel elvont, tudományos fejtegetését, mely manapság vagy könyvbe vagy csupán szakkörökben történő felolvasásra való. Azt a felfogást meg épen perhorrescáljuk, mely szerint azért kell szoros szakkérdést tárgyalni, hogy abból a megválasztott tudományos képzettségét meg lehessen

ítelni. 3. *Garda József* 1833—1899. Irta és elmondta *Fogarasi Albert* nagyenyedi coll. tanár. Egy szeretettel megírt vonzó jellemző emlékbeszéd *Garda Józsefről*, a kivel, mint Fogarasi mondja: „a Bethlen-főiskola tetőintézetének, a papnevelésnek címerét befelé fordítottuk”. Ő volt az utolsó nagyenyedi theol. tanár. Emlékezetét a szerző, a hálás tanítvány szépen örökíti meg. 4. *Ezredévi emlékbeszéd*. Irta és elmondta *Görömbei Péter*, nagykállói ev. ref. lelkész, felsőszabolcsi esperes. Függelékül a nagy-kállói *Kállay* család nemzedékrendi táblázata. Külön lenyomat a „Nagy-Kálló és Vidéke”-ből. Ára 50 fillér. Nagy-Kálló, 1900. Hazafias, lelkes beszéd s történelmi szempontból is fontos, mert in nucleo Nagy-Kálló történetét adja elő s megtoldja végül a történelmünkben fényes szerepet vitt, ma is előkelő posztit foglaltó (pl. Kállay Béni közös pénzügyminiszter) Kállay családnak nagy gondnal és fáradsággal összeállított nemzedék leszármazási-táblázataival. 5. *Emlékkönyv* a reformáció 1900. évi okt. 31-ik évfordulóján a debreceni ev. ref. főiskola által rendezett ünnepély alkalmából. Püspöki megbízásból szerkesztette *dr. Bartha Béla* akad. igazgató. Debrecen, Hoffman és Kronovitz könyvnyomdájában. Tartalma: A szerkesztő tájékoztató előszava. *Csiky Lajos* imádsága. *Eröss Lajos* egyházi beszéde. Beszéd a gályarabok oszlopánál. Tartotta *Nánássy Lajos* 3 é. th. A hitvallók. Irta *Jánosy Zoltán*. A gályarabok oszlopánál szavalta *Gachal János* hittan-hallgató. Hozsánna! Hozsánna! Ének, dallamát szerzte *P. Nagy Zoltán*, szövegét írta *S. Szabó József*.

Téli Ujság. Megjelent a 22-ik évfolyam 1-ső száma. Az egyházi népies irányú irodalomban páratlan az a siker, melyet ezzel a derék kis lappal a békésbányai „Vallásos Iratok Terjesztő Egyesület” elért. Olvasóinak a száma évről évre nő s az elmúlt évben már több mint 25,000 rendes előfizetője volt. Meg is érdemli a pártolást. Józan s okos irányban van szerkesztve s az idei első számban is olyan írói nevekkal találkozunk, melyek már magokban véve elég garantiát szolgáltatnak arra nézve, hogy ha e lapot terjesztjük, hasznos munkát végzünk. Szabolcska Mihály, Lévy Mihály, F. Varga Lajos stb. ismert nevek. A lap 13 számban jelenik meg, december, január és február hónapokban minden héten szerdán. — *10 egy csomóban küldhető példány után* 1 ingyen példány jár, 20 után 3; 50 után 10; 100 után 25. Előfizetési ár: 26 kr. (52 fillér) ha egy csomagban legalább 10 példány küldhető; kevesebb számú példányoknál azonfelül példányonként 13 kr. (26 fillér) postaköltség fizetendő. Előfizethetni Hornyánszky Viktor könyvkiadónál Budapesten, ki az első számból kívánatra bérmentve tetszésszerűtlen mennyiséget küld ingyenes kiosztásra.

Protestáns Árvaházi Képes Naptár az 1901. évre. Szerk. *Kenessey Béla*. Huszonhetedik évfolyam. Már jóval ezelőtt a uaptarak közt az idén is legkorábban kopogtatott be a prot. közönség évről évre kedveltebb kalendáriuma, a Prot. Árvaházi képes Naptár, mely már közel 40.000 példányban forog közkén. Meg is érdemli. Nagy gondnal és körültekintéssel van szerkesztve prot. szellemben s folytonos tekintettel a hazai prot. eseményekre. Az idén különösen gazdag benne az irodalmi rész, melynek előállításához részint eredeti, részint fordított közleményekkel hozzájárultak: Szabolcska Mihály, Forgács

Endre, Lampérth Géza, F. Varga Lajos, Dianiska András, Sántha Károly, Ladányi, S. Szabó József, Vargha László, Kecskevény István, Várnai Sándor, Juhász Sándor, dr. Gidófalvy István, Nagy Lajos, Virág István, Szabó Géza, dr. Szabó Aladár, dr. Nagy Zsigmond, Antafai, K. Ida, Kálmán Gyula és mások. Vannak a naptárban praktikus élettanácsok, hasznos tudnivalók a gazdaság és háztartás köréből. A naptári részen kívül még a prot. egyházi tiszti névtár és a vásárok jegyzéke egészíti ki a rendkívül dús tartalmú naptárt, melynek ára 60 fillér. Melegen ajánljuk! Terjesztésével bárki nagy szolgálatot tesz lelkileg az egyháziasságnak, anyagilag az orsz. prot. árvaháznak.

Felhívás előfizetésre. *Farkas Imre* mezőtúri ref. tanító s egyleti elnök egy kötetre való elbeszéléssel akar a nyilvánosság elé lépni. A kötet körülbelül huszonnégy darabot foglal majd magába. Lesznek benne: leírások, elbeszélések, genréképek, túri históriák, tanügyi karcolatok stb. Kiállításának díszességére és eleganciájára nézve teljes biztosítékot nyújt a kiadó Gettler Ignác „Corvina” könyvkiadóhivatala Mezőtúron. A mű a f. évi karácsonyra jelenik meg. Előfizetési ára pedig füzve 2 korona, diszkötéses példányé 3 korona lesz.

Magyar írók élete és munkái. Irta *Szinnyei József*. VII kötet, 8 füzet. Ezen füzet a bennünket közelebből érdeklő írók közül a következőket ismerteti: Lethenyi István ág. ev. esperes; Letz Márton ág. ev. lelkész; Lévai Bálint ev. ref. lelkész; Lévai Imre ev. ref. néptanító; Lévy Lajos ev. ref. lelkész; Lichard Dániel ág. ev. lelkész; Lieb Imre ág. ev. lelkész; Liebfried Kristóf ág. ev. gymnasiumi rector; dr. Lieder mann Márton ág. ev. lelkész, Lifmann Mihály ág. ev. superintendens; Ligárt Mihály ev. ref. tanító; Linberger István Károly ág. ev. lelkész; Linczing István ág. ev. lelkész; Linder Károly ág. ev. lelkész; Lippai Sámuel ev. ref. lelkész és tanár; Lippisch Dániel ág. ev. lelkész. Az eddig megjelent 63 füzetben 13352 életrajz látott napvilágot. A Hornyánszky Viktor kiadásában megjelenő hatalmas nagy munkát fölösleges mindujra ajánlgatnunk lapunk olvasóinak figyelmébe.

„Az állatok világa.” Brehm hatalmas művéből, amelynek magyar kiadása most indult meg, a második füzet is napvilágot látott. Ebben szintén a majmok rendkívül érdekes életét festi a szerző azzal a bámúlato közvetlenséggel és azzal a mesteri leírással, amely e munkát az egész világon kedvelté tette. Ennek a második füzetnek a szövegét kilenc kitünő rajz illusztrálja. Adva van még a füzethez egy fekete nyomatú műlap és egy színes nyomatú műmelléklet. Az állatok világa Légrády testvérek könyvkiadóhivatalában (Budapest, váci-körút 78.) jelenik meg s minden könyvkereskedésben megkapható. Egy füzet ára 80 fillér. Tájékoztatót a kiadóhivatal ingyen és bérmentve készségesen küld.

A **hun-magyar rokonság** kérdése régóta foglalkoztatja a tudósokat. A tudomány emberei elvetik a rokonság tényét, a néphagyomány és költői képzelet azonban nem adja fel. Arany János is mintegy a magyar nemzet ősmondájának szánta hun trilógiáját. Annyi bizonyos, hogy a mondai Attilához joga van a magyar népnek, mert erősen átalakította a nyugati krónikák leírásából a maga hőseinek képére. Nagy

szakállát, pompás gazdagságát, kincsekben dúskálkodó kedvét a magyar monda adta. A külföldi egykorú krónikák is rokonnak hirdették a két nemzetet, mert a magyar szokásaira, félelmetességére, harci kedvére megegyezik a hunnal. Az tény, hogy Nógrádban, Gömörben még egy emberöltővel ezelőtt regéltek a hun királyról, a ki napba, holdba, sötét éjszakába temetkezett, arany, ezüst-, és vaskoporsóba. Attila személyéről, győzelmes csatáiról, harci népéről, városokat irtó kardjáról beszél a Nagy Képes Világtörténet 79 és 80 füzeté. A jeles munka a vállalatnak IV ik kötete s Bcrovszky Samu ismert történettudós és akadémikus tollából ered. A nagy vállalat tizenkét kötetből fog állani, s szerkesztője Marczali Henrik, ami egymagában is garancia volna arra nézve, hogy az egész nagy mű kitűnő, s a modern történetírásnak számottevő alkotása. Az egyes füzeteket számos szép illusztráció díszíti. Egy kötet ára 16 kor. Kapható havi részletfizetésre is. Egy füzet ára 30 kr, 60 fillér. Megrendelhetni Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaságnál, Budapest, VIII., Üllői-út 18. és minden hazai könyvkereskedésben.

A D A T O K

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

82. Pótadatok a belényes-újlaki ev. ref. egyház történetéhez.

[Folytatás.]

„A pesti generalis conventben minden nehézségek elhárítatvák, melyek a superintendens Debrecenbe való lakását nehezítették, midőn helyre való tekintet nélkül kell superintendenst választani Csn. XC. I. Tim. 3. 2—8. Tit. 1. 7, 8, 9. szerint a voxokat kell küldeni t. assessor uramhoz, a ki jul. 10-ére küldje fel Ladányba.“

A 3-ik anyakönyv kezdődik 1797-ben s tart 1830-ig, melybe főként kereszteleési, esketési és hallotti esetek vannak beírva. Itt-ott, főként ez anyakönyv elején és végén némely jegyzetek, egyh. megyei, s egyh. ker. rendeletek. „Cime ez: A belényes-újlaki Reformatea szent Eccléziának könyve 2-ik tomus avagy darab, melyben a szülöttek, házasultak és meghaltak ismét kezdődtek íródni, 1797-ben lelkipásztor Zelízi Márton által. Ebben van a társalkodó című lapból a 72-ik lapról febr. 23. 1840. Emlékezetre méltó jegyzet, a kecskeméti egyházzól szól, a reformátusok és katolikusok közt kötött contractusról, mely szóról-szóra le van írva.

A 4-ik anyakönyv ily című: „Kereszteleési, esketési, temetési anyakönyv a helvét hitvallást tartó b.-újlaki ecclézia által készített a főtiszteletű egyházkerületi rendeletekre. 1830—1839-ig“.

Ennek első lapján oda ragasztva az első táblához szoboszlai Pap István püspöknek 1845-ben írt főpásztori levele foglaltatik. Azután beragasztva nyomtatásban az 1843—4-iki III. t.-c. áll a vallás dolgában. Ezután jő a kereszteleési anyakönyv 1838. évtől kezdve, azután 1861-ről és 1863-ról az egyháztagok összesített családi értesítője házszám szerint kiírva, 1851. esketési és temetési anyakönyvek.

Az 5-ik anyakönyv címe ez: „Ez a matricula véttetett a b.-újlaki szent ecclézia számára kurátor Löre János által 1830-ban“.

Az, e latin felírással kezdődik a könyv táblája

belsején: „Ad antevertendam morum corruptelam abrogandaque adulteria et concubinitus magistratus Comitatus muneris sui partes, efficitur et cum zelo expleant, contra illos qui insano publico praebuerint scandalo sine personarum discrimine legaliter animadvertendo debitumque Ecclesiasticae Jurisdictioni assistentiam sine mora praestando. Deer. Aul. dd 11. Julii 1825. Circulare ad Comitatus nro 7, 535“.

„A belső személyek fizetése beszédéről rendelése nt. esperes uramnak“. „Az özvegyekre nézve rendeltetett az esperes által“. Ezek után következnek a körlevelek, azután a kereszteleési bejegyzések s ismét körlevelek. 1848. ápril 5-től írt esperesi, püspöki, vallásügyminiszteri rendeletek veres ironnal vannak összehúzogotva. Számuk 17. Ezután következik az esketési rész. Ezt követi 1. püspök Lajtsák Ferenc oktató levele tekintetes táblabíró Beóthy Ödön úrhoz 27. márc. 1839. 2. Beóthy Ödön válasza Lajtsák Ferenc püspök levelére 1839. jun. 27-én. 3. Táblabíró s bihari egyházvidékbéli világi ülnök tek. Szilágyi Lajos úrnak, ugyancsak püspök Lajtsák Ferenc pásztori körlevele iránt az 1839-ik évi julius 8-án tartott megyei közgyűléshez beadott észrevételei s kérelme. 4. XVI. Gergely pápa (azelőtt Capellóri morus) beszéde, mely tartatott a titkos consistoriumában julius 8. 1839-ben. 5. Főméltóságú herceg Kopácsi József esztergomi érsek levele Pestvármegyéhez. 6. Szatmármegye felírata ezen dologban. 7. Esztergomvármegye felírása 8. Primás herceg esztergomi érsek 2 jul. 1840. papjaihoz bocsátott pásztori levele. 9. Csanádi püspök Lonovics József ugyan ezen tartalmú levele Rómából Temesvármegyéhez. 10. Általános nézetek Zalavármegyének a vegyesházasságokbani felírása ügyében. 11. Észrevételek Perger János kérdéses feleletére. Szabolcs, apr. 2. 1841. Z. J. Kérés és felelet. Társalkodó 23. 1841.

Ezt a bolondságot a szerkesztő Helmecei úrnak ezen sorokkal ajánlotta a buzgó Perger János. Eger. Perger János. 9. Márcz, 1841. Ezután jönnek az ország rendének felírat javaslatai. Királyi leirat a vallás tárgyában. Főrendi ülések határozatai. Alsóház izenetei a főrendeknek. Kerületi ülések. Palócy szónoklata stb. Ezekután jönnek a meghaltak bejegyzései és körlevelek. Samarjai János volt az a buzgó lelkész, ki az 1839—1844-iki vallási viták lefolyását nagy figyelemmel kísérte és a megjelent beszédeket, leveleket nagy szorgalommal az anyakönyvbe nagy folians alakú, 27 levélre sűrű sorokban, apró betűkkel, emlékezet okáért leírta. Hogy honnan juthatott hozzá e beszédekhez egy a világtól még akkor elzárt helyen élő, kis egyházban lakó szegény ref. pap, talány előttem.

7. Gyűlések jegyzőkönyve 1848—1852-ig.

8. Kereszteleési, esketési és temetési rész 1852—1880.

9. Kereszteleési, esketési és temetési anyakönyv 1880—1897-ig.

10. Gondnoki számadások jegyzőkönyve 1873—1897.

11. Pénz és magtárnoki számadások 1873—1887.

12. Pénz és magtári számadások 1887—1897.

A hitélet a lelkészek által ébren tartatott ez egyházban, az Istenházát igen szorgalmasan látogatták és látogatják. Nagyobb bűnösök közöttök emberemlékezet óta nem voltak. Szegényköre az öreg emberek állítása szerint (kik apjoktól, nagyapjoktól hallották,) csakis egy esetben állítottak a régen elmúlt időben egy erkölcsileg eltévelyedett nőt. A szegénykövet ezelőtt 7 évvel vették ki a templom megrepedezett fala megigazításakor a porticus melletti egyik ablak alól, hova az beillesztve

volt. A szegyenkö fehér kemény mészkőből van. Mintegy 50 cm. magasságú és 30 cm. szélességű. oldalt felülről lefele bevájt. Most a porticus elejének egyik sarkánál áll, mint egyik néma emlékjele a múlt század egyik fegyelmi eszközének.

Az iskoláztatás sokszor rendes volt, főként akkor, midőn jó szorgalmas tanítók voltak. Tanultak itt többen olahok is helyből (honnan most is járnak olahok a magyar iskolába) és vidékről s innen mentek Belényesbe a gymnasiumba.

A confirmáltakról legelőször 1848. március 5-iki jegyzőkönyvben tétetik említés. Akkor a következők confirmáltak: Simon József, Balla Mihály, Bálint Lajos, Bálint Rákhel, Bálint Juliánna, nemes Kovehió Juliánna, Vura Juliánna, összesen 7-en. Ettől kezdve 1864. évig nincs beírva egy confirmált sem. 1864-ben confirmált 1. 1865-ben 8. 1866-ban 1. 1867-ben egy sem. 1868-ban 6. 1869-ben 20. 1870. és 1871-ben egy sem. 1872-ben 10. 1873-ban 10. 1874-ben 12. 1875-ben 6. 1876-ban 5. 1877-ben 14. 1878-ban 5. 1879-ben 28. A lelkész fia Sipos János, segédlelkész lévén apja mellett, felállította az ismétlődő iskolát, maga tanítván abban, a még nem confirmáltakat összeszedte és confirmálta, innen magyarítható meg a confirmáltak nagy létszáma 1879-ben, 1880-ban 7. 1881-ben 9. 1882-ben 14. 1883-ban 9. 1884-ben 10. 1885-ben 11. 1886-ban 12. 1887-ben 9. 1888-ban 11. 1889-ben 15. 1890-ben 19. 1891-ben 14. 1892-ben 19. 1893-ban 10. 1894-ben 16. 1895-ben 18. 1896-ban 20. Confirmált összesen 1864. óta 360. 1866. óta a confirmáltak sajátkezűleg írták s írják be neveiket egy régibb és egy újabb betűtlenül (üresen) maradt anyakönyv lapjaira. 1894. év óta confirmációi emléklapot kapnak a confirmáltak.

1884. óta úrasztalához járultak: 1884-ben 364-en, 1885-ben 375-ben, 1886-ban 344-en, 1887-ben 348-an, 1888-ban 438-an, 1889-ben 437-en, 1890-ben 349-en, 1891-ben 331, 1892-ben 398-an, 1893-ban 324-en, 1894-ben 359-en, 1895-ben 397-en, 1896-ban 420-an. 12 év alatt 5304-en vettek úrvacsoráját.

Betegekért imádkoztatnak gyakran e templomban úgy vasárnapokon, mint hétköznapokon. Ez is bizonyítja a nép vallásosságát. Ünnepelni is nagyon szeretnek az egyház tagjai, mert megülik az ünnep harmadik napját is, habár az istenisztelet ünnepi elő és utóimából és a szentírásból egy alkalmi rész felolvasásából áll délelőtt, délután pedig egy egyszerű ünnepet berekesztő imából áll. Ilyen alkalmi rész karácsonykor Jézus születésének története, húsvétkor Jézus feltámadásának története, pünkösdkor a Szentléleknek az apostolokra lett kitöltésének története.

Felemlítendő az egyház életéből a „vallásszabadság” 100-ados évfordulójának 1891. október 29-én történt megünneplése, mely alkalommal alkalmi ének énekeltetett, alkalmi ima és alkalmi egyházi beszéd tartatott s a hívek nagy vallásos buzgósággal ünnepltek meg a nevezetes napot az Istenházában. Az alkalmi éneket belényesi lelkész, Sipos Imre írta, mely is következő:

Egyházi ének. Dallam: Az Úrnak irgalmát örökké éneklek.

1. Isten menny és földnek dicső alkotója.
A benned bizónak öre s megtartója!
Im feléd száll hálánk, örömeinket zengve,
Atyai kegyelmed jóvoltát elismerve
Leborulunk a te szent egyházzad enyhelyében
Áldozatot hozván szívünknek belsejében.

2. Megszüne az üldözés, jajszó és siralom
Szelid szép szívárvány tüne fel a halmokon,
A te ígéreted tündöklő szívárványa
Megnyugtató néped, s eltűnt a kétség árnya,
Felzendült az ősök ajkán a hálaadó ének
Imádkozván menny, föld s ég Ura Istenének!!!

3. Ime 100 év múltával lelkünk vissza szállva
Hitünk szabadságát, felragyogni látja
Ezért zeng most hozzád, hála énekünk Atyánk,
Mert nem engedted, hogy új veszély törjön reánk,
Védő karjaidat felénk tartva szeliden.

4. Óh mi jó Istenünk, kiben mindig biztunk,
Ne hagyj el bennünket, légy erős várunk,
Erősítsd lelkünket Krisztus tiszta tudományával,
Bátoríts, vigasztalj szentlelked szózatával
S hitünk kőszikláján rendületlen megállva,
Jutalmunk legyen majd örök zöldelő pálma!

Az egyház az ezredéves ünnepélyt is megtartotta. Alkalmi ének énekeltetett, alkalmi ima, alkalmi egyházi beszéd tartatott. A templom zsufoolásig megtelt a helybeliekkel és vidékiekkel. Az alkalmi éneket Sipos Imre belényesi lelkész s egyházmegyei tanácsbíró írta, mely következő:

Ének az ezredéves ünnepélyre. Dallam: LXXXIV. zsoltár: Az Úrnak irgalmát örökké éneklek.

1. Isten! népek Atyja, hozzád zeng énekünk,
Im szent templomodba ma áldozni jöttünk,
Hálánk s szent örömünk tiszta lángja feléd száll,
Mert szép hazánk immár ezer év óta fenn áll!
Óh áldva légy érte népek hatalmas Atyja,
Kinek nagy jóságod, e világot áthatja!

2. Csillagok fényében nap ragyogásában,
A te dicsőséged örökvilágában,
Jó voltodat látjuk, s imádjuk szent felségedet
Ki nemzetünk sorsát, mint jó Atyánk vezérled.
Bár ezredév alatt sokszor sujtot villámod,
Bűnünk tengeréből kivont áldott jóságod.

3. Hatalmas nagy felség, im porba borulva
Esdve kérünk szálljon áldásunk hazánkra
És e nemzetre, mely te benned bizott mindég,
Emeld fel karoddal, ha küzdve érné inség,
A hitnek világát lobogtasd, ha sötétül . . .
Töröld le a könnyűt a sírók szeméről.

4. Bocsáss el már Atyánk házából megáldva:
Hogy szövetségedet keblünkbe zárva
Megőrizzük mi is, s új ezredév folyamán,
Álljon szép egünkön a tündöklő szívárvány.
Isten! áldásod lebegjen e hon felett
Állj védő karoddal magyar nemzetünk mellett.

Ez alkalmi énekvers 70 példányban (részint litografizott, részint nyomtatott példányokban) lett kiosztva az ünnepélyt megelőző napokon a híveknek, kik azt az ünnepélyen igen nagy lelkesültséggel éneklék. E vidéki 4 egyházban ez alkalmi ének énekeltetett a ritka számba menő ezredéves ünnepélyen.

Az egyházi ünnepélyt megelőző napon megtartott az iskolai ünnepély is az előirt program szerint.

Sipos János.
ev. ref. lelkész.

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

-- Gyülekezeteink köréből. *Toronysszentelés*

Szabolcs. Egyházkerületünk északnyugati szegletén, a legszebb tájon elterülő kicsiny *Szabolcs* község ev. ref. gyülekezete lélekemelő ünnepélynek volt szintere f. hó 2-án, a midőn mintegy 12000 koronába került remek tornyát s megújított templomát adta át ünnepélyesen dicső rendeltetésének. Ha nem tudtuk volna is, az ünnepély lefolyása emlékünke idezte, hogy édes hazánknak ezen kies vidéke s az itt fekvő község meg van áldva, fel van szentelve a történelmi tények magas zete emlékeivel. — A honfoglaláskor részére jutott szerep, a melynek bizonyága a szabolcsi földvár legmagasabb ormán elhelyezett milleniumi emlékoszlop; az itt 1092-ben tartott országgyűlés és egyházi zsinat biztosítja e kis község részére a történelmi nevezetességet. — Ezekhez járul most egy nagy jótévője, Mudrány András hagyatékának jövedelméből épített diszes tornyuk s egészen újonnan átalakított templomuk, a melyek még egy részről örök hálaóra kötelezik e népet, a fejedelmi hagyományt tevő nemes lélek iránt, más részről fennen dicsérik Katona György spataki lakos építész-mérnök úr, kálvinista építészeti stílusunk ezen uttörőjének jó izlését és kiváló tehetségét. Ennek az épületnek a felszentelése volt tárgya a december 2-iki ünnepélynek, melynek lefolyása a következő: Az ilyen ünnepélyeken szokásos éneklések után Görömbei Péter esperes, ez a mi fáradhatatlan s minden szép s jó dologra időt szakító szakító esperesünk imádkozott, visszavarázsolva lelkünket e község szép múltjának dicső momentumaira, majd az ezredéves múltért hálákat adva esdett e gyülekezet számára Istentől áldást és kegyelmet egy új ezredévről s kérte az Ur áldását a templom s toronyra s az egész gyülekezetre. A mély benyomást tevő ima után Andrassy Kálmán prédikált I. János IV. 9. 16. alapján az Isten szeretetéről s ezen szeretetnek az ember részéről elfogadásáról s ez irányban a templomok hivatásáról, — magával ragadva lelkünket a magasba, Istenhez, mint mindig szokta, midőn szerencsénk van őt hallgatni. (Nagy kár, hogy az ilyen tehetségek nem adják ki beszédeiket). Ezután a helybeli lelkész, Tomory András, a ki tapintatos viselkedésével s modorával pars fuit a Mudrány alapítvány tételénél is s a kinek az építkezés körüli fáradozásokból is kijutott az oroszlan része, olvasta fel az egyház történetét s a templom s torony építés nevezetesebb mozzanatait, a melyből a 14 iga — s 72 kézi erővel rendelkező gyülekezeti tagokról igen dicsérendő dolgokat hallhattunk. Urvacsorai agendát mondott Szikszay András ibrányi, segédkezett neki az urvacsora kiosztásában Vas János balsai lelkész; házasságokat esketett alulirott s keresztelt László Gyula vencesellői lelkész. A templomi ünnepség után, mely hiszem, hogy maradandó nyomokat hagyott e kis gyülekezet életében, Tomory helybeli lelkész és neje Szondi Karolina látták el az ünnepélyre megjelent vendégeket magyaros szívesseggel kitűnő ebéddel, a melynek folyamán Görömbei Péter esperes, Andrassy Kálmán s mások nagyhatású tósztokat mondtak, s a társaság elénekelte a 90. zsolt. a szózatot s a himnust. Az ünnepély kiegészítő részéül meg kell még emlitenem, hogy a Mudrány hagyatékából a hívek 120 kat. hold földet használnak örök időnkig holdanként 10 frtjával s a szabolcsi lelkész használatába ment át a Mudrány kastély, a hozzá tartozó 10 holdas kerttel. Tudomásom szerint nemsokára meg fog jelenni

a szabolcsi egyház története s ennek függeléke gyanánt Mudrány végrendelete s Radácsy György theol. tanárnak, a f. évi június havában, a sárospataki Mudrány ünnepélyen elmondott ünnepi beszéde. Az ünnepély alkalmából Tomory lelkész neje Szondi Karolina 200 koronás alapítványt tett, szegény iskolás gyermekek taneszközzel ellátására. Adjon Isten ilyen jótévőket s alapítókat egyházainknak s áldja meg őket nagy lelkek sugalta jószívűségökért. *Korocz József* berceli ref. lelkész.

— **A hajdú-böszörményi ev. ref. gymnasium** tanári kara és tanuló ifjúsága f. évi december 1-én délelőtt 9 órakor a gymn. tornaacsarnokban „Vörösmarty“ ünnepélyt rendezett következő műsorral: 1. „Szózat“, szövegje Vörösmartytól, zenéje Egressy Bénitől, előadta a gymn. énekkar. 2. „Alkalmi költemény“ Gaál Mózesétől, szavalta: Bertalan Imre VI. oszt. tanuló; 3. „Emlékbeszéd“, tartotta: Butyka Boldizsár tanár, 4. „A vén cigány“ Vörösmartytól, szavalta: Torma Béla VI. oszt. tanuló; 5. „Fóti dal“, szövegje Vörösmartytól, zenéje Thern Károlytól, előadta a gymn. énekkar.

— **A kolozsvári ev. ref. theol. fakultás** internatusának „Önképzőkör“ 1900. december 8-án Vörösmarty Mihály koszorús költőnk születésének 100-ik évfordulója alkalmából a fakultás disztermében nyilvános diszülést tart. Műsor: 1. Megnyitó beszéd; tartja: Márton Árpád önk. köri elnök. 2. Nyitány, Borsaytól; előadja a fakultás zenekara. 3. „Vén cigány“ Vörösmartytól, szavalja Izsák Aladár. 4. „Ha férfi lelkedet . . .“ „Cillej és a Hunyadiak“ c. dalműből; előadja a fakultás ének-kara. 5. Alkalmi beszédet mond: Ravasz László. 6. Szép flonka, melodráma; szövegét írta Vörösmarty, zenéjét Erney József; szavalja Farkas Károly, zongorán kíséri Mockovcsák János. 7. Elnöki zárszó. 8. Szózat, éneklé a közönség.

— **Zárszámadás** c. cikksorozatunkat a jövő héten fogjuk folytatni.

— Tanfolyam dadogók és hebegők számára.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter rendeletileg intézkedett az iránt, hogy a siketnémák váci kir. országos nevelő- és gyógy-paedagógiai tanárképző intézetében dadogók és hebegők részére beszédgyógyító tanfolyam létesíttessék s ennek vezetését az intézet egyik szak-képesített tanárára bízta. A tanfolyam a jövő 1901. jan. 3-án kezdődik és egyhúzában 5 hónapig tart. Felvétel végett mindkét nembeli hibás beszédűek személyesen, vagy levélben jelentkezhetnek az intézet igazgatóságánál a hivatalos órák alatt d. e. 10—12-ig, d. u. 3—5-ig. A felvett növendékek igazolt szegénységük esetén tandíjmentesek, ellenkező esetben azonban havonként tíz, esetleg öt korona tandíjat fizetnek. Vidéki hibás beszédűek elemi, vagy középiskolai tanulmányaikat Vácson megszakítás nélkül folytathatják, mert a tanfolyam óráit este 6—7 órai időközben tartja meg: ezeknek azonban a városban való elhelyezéséről és ellátásáról a szülők tartoznak gondoskodni.

— Halálozás. *Beyschlag Willibald dr. theol.*

1860. óta a theológiának a hallei egyetemen rendes tanára, kiváló egyetemi tanár, hírneves egyházi szónok, jeles theologiai szakíró, az evangyéliomi szövetség vezéreinek egyike, 1876. óta a „Deutsch evang. Blätter“ kiadója és szerkesztője, ki 1823. szept. 7. született majnai Frankfurtban, f. évi november 25. Halléban elhunyt. Széleskörű és magas tudományos képzettsége, melynek jeles szakmunkáinak egész sorozata örözi emlékét, rendíthetetlen erős protestantismusa, mely az

volt. A szegyenkö fehér kemény mészkőből van. Mintegy 50 cm. magasságú és 30 cm. szélességű, oldalt felülről lefele bevájt. Most a porticus elejének egyik sarkánál áll, mint egyik néma emlékjele a múlt század egyik fegyelmi eszközének.

Az iskoláztatás sokszor rendes volt, főként akkor, midőn jó szorgalmas tanítók voltak. Tanultak itt többben oláhok is helyből (honnan most is járnak oláhok a magyar iskolába) és vidékről s innen mentek Belényesbe a gymnasiumba.

A confirmáltakról legelőször 1848. március 5-iki jegyzőkönyvben tétetik említés. Akkor a következők confirmáltak: Simon József, Balla Mihály, Bálint Lajos, Bálint Rákhel, Bálint Juliánna, nemes Kovehió Juliánna, Vura Juliánna, összesen 7-en. Ettől kezdve 1864. évig nincs beírva egy confirmált sem. 1864-ben confirmált 1. 1865-ben 8. 1866-ban 1. 1867-ben egy sem. 1868-ban 6. 1869-ben 20. 1870. és 1871-ben egy sem. 1872-ben 10. 1873-ban 10. 1874-ben 12. 1875-ben 6. 1876-ban 5. 1877-ben 14. 1878-ban 5. 1879-ben 28. A lelkész fia Sipos János, segédlelkész lévén apja mellett, felállította az ismétlődő iskolát, maga tanítván abban, a még nem confirmáltakat összeszedte és confirmálta, innen magyarázható meg a confirmáltak nagy létszáma 1879-ben, 1880-ban 7. 1881-ben 9. 1882-ben 14. 1883-ban 9. 1884-ben 10. 1885-ben 11. 1886-ban 12. 1887-ben 9. 1888-ban 11. 1889-ben 15. 1890-ben 19. 1891-ben 14. 1892-ben 19. 1893-ban 10. 1894-ben 16. 1895-ben 18. 1896-ban 20. Confirmált összesen 1864. óta 360. 1866. óta a confirmáltak sajátkezűleg írták s írják be neveiket egy régibb és egy újabbi betöltetlenül (üresen) maradt anyakönyv lapjaira. 1894. év óta confirmátiói emléklapot kapnak a confirmáltak.

1884. óta úrasztalához járultak: 1884-ben 364-en, 1885-ben 375-ben, 1886-ban 344-en, 1887-ben 348-an, 1888-ban 438-an, 1889-ben 437-en, 1890-ben 349-en, 1891-ben 331, 1892-ben 398-an, 1893-ban 324-en, 1894-ben 359-en, 1895-ben 397-en, 1896-ban 420-an. 12 év alatt 5304-en vettek úrvacsoráját.

Betegekért imádkoztatnak gyakran e templomban úgy vasárnapokon, mint hétköznapokon. Ez is bizonyítja a nép vallásosságát. Ünnepelni is nagyon szeretnek az egyház tagjai, mert megülik az ünnep harmadik napját is, habár az istenisztelet ünnepi elő és utóimából és a szentírásból egy alkalmi rész felolvasásából áll délelőtt, délután pedig egy egyszerű ünnepet berekesztő imából áll. Ilyen alkalmi rész karácsonykor Jézus születésének története, húsvétkor Jézus feltámasztásának története, pünkösdkor a Szentléleknek az apostolokra lett kitöltésének története.

Felemlítendő az egyház életéből a „vallásszabadság” 100-ados évfordulójának 1891. október 29-én történt megünneplése, mely alkalommal alkalmi ének elnevezett, alkalmi ima és alkalmi egyházi beszéd tartatott s a hívek nagy vallásos buzgósággal ünnepeleltek meg a nevezetes napot az Istenházában. Az alkalmi éneket belényesi lelkész, Sipos Imre írta, mely is következő:

Egyházi ének. Dallam: Az Úrnak irgalmát örökké éneklek.

1. Isten menny és földnek dicső alkotója.
A benned bízónak öre s megtartója!
Im feléd száll hálánk, örömeinket zengve,
Atyai kegyelmed jóvoltát elismerve
Leborúlunk a te szent egyházad enyhelyében
Áldozatot hozván szívünknek belsejében.

2. Megszűne az üldözés, jajszó és siralom
Szelid szép szívárvány tüne fel a halmokon,
A te ígéréted tündöklő szívárványa
Megnyugtató néped, s eltűnt a kétség árnya,
Felzendült az ősök ajkán a hálaadó ének
Imádkozván menny, föld s ég Ura Istenének!!!

3. Ime 100 év múltával lelkünk vissza szállva
Hitünk szabadságát, felragyogni látja
Ezért zeng most hozzád, hála énekünk Atyánk,
Mert nem engedted, hogy új veszély törjön reánk,
Védő karjaidat felénk tartva szeliden.

4. Óh mi jó Istenünk, kiben mindig bízunk,
Ne hagyj el bennünket, légy erős várunk,
Erősítsd lelkünket Krisztus tiszta tudományával,
Bátoríts, vigasztalj szentlelked szózatával
S hitünk közikáján rendületlen megállva,
Jutalmunk legyen majd örök zöldelő palma!

Az egyház az ezredéves ünnepélyt is megtartotta. Alkalmi ének énekeltetett, alkalmi ima, alkalmi egyházi beszéd tartatott. A templom zsufolásig megtelt a helybeliekkel és vidékiekkel. Az alkalmi éneket Sipos Imre belényesi lelkész s egyházmegyei tanácsbíró írta, mely következő:

Ének az ezredéves ünnepélyre. Dallam: LXXXIV. zsolttár: Az Úrnak irgalmát örökké éneklek.

1. Isten! népek Atyja, hozzád zeng énekünk,
Im szent templomodba ma áldozni jöttünk,
Hálánk s szent örömünk tiszta lángja feléd száll,
Mert szép hazánk immár ezer év óta fenn áll!
Óh áldva légy érte népek hatalmas Atyja,
Kinek nagy jóságod, e világot áthatja!

2. Csillagok fényében nap ragyogásában,
A te dicsőséged örökvilágában,
Jó voltodat látjuk, s imádjuk szent felségedet
Ki nemzetünk sorsát, mint jó Atyánk vezérled.
Bár ezredév alatt sokszor sujtott villám,
Bűnünk tengeréből kivont áldott jóságod.

3. Hatalmas nagy felség, im porba borúlva
Esdve kérünk szálljon áldásunk hazánkra
És e nemzetre, mely te benned bízott mindég,
Emeld fel karoddal, ha küzdve érné inség,
A hitnek világát lobogtasd, ha sötétül . . .
Töröld le a könnyűt a sírok szeméről.

4. Bocsáss el már Atyánk házából megáldva:
Hogy szövetségedet keblünkbe zárva
Megőrizzük mi is, s új ezredév folyamán,
Álljon szép egünkön a tündöklő szívárvány.
Isten! áldásod lebegjen e hon felett
Állj védő karoddal magyar nemzetünk mellett.

Ez alkalmi énekvers 70 példányban (részint litografizott, részint nyomtatott példányokban) lett kiosztva az ünnepélyt megelőző napokon a híveknek, kik azt az ünnepélyen igen nagy lelkesültséggel éneklék. E vidéki 4 egyházban ez alkalmi ének énekeltetett a ritka számba menő ezredéves ünnepélyen.

Az egyházi ünnepélyt megelőző napon megtartott az iskolai ünnepély is az előirt program szerint.

Sipos János.
ev. ref. lelkész.

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Gyülekezeteink köréből. Toronysszentelés Ssabolcson.** Egyházkerületünk északnyugati szegletén, a legszebb tájon elterülő kicsiny *Szabolcs* község ev. ref. gyülekezete lélekemelő ünnepélynek volt színtere f. hó 2-án, a midőn mintegy 12000 koronába került remek tornyát s megújított templomát adta át ünnepélyesen dicső rendeltetésének. Ha nem tudtuk volna is, az ünnepély lefolyása emlékünke idézte, hogy édes hazánknak ezen kies vidéke s az itt fekvő község meg van áldva, fel van szentelve a történelmi tények magasztos emlékeivel. — A honfoglaláskor részére jutott szerep, a melynek bizonyosága a szabolcsi földvár legmagasabb ormán elhelyezett milleniumi emlékoszlop; az itt 1092-ben tartott országgyűlés és egyházi zsinat biztosítja e kis község részére a történelmi nevezetességet. — Ezekhez járul most egy nagy jóttevője, Mudrány András hagyatékának jövedelméből épített díszes tornyuk s egészen újonnan átalakított templomuk, a melyek még egy részről örök hálára kötelezik e népet, a fejedelmi hagyományt tevő nemes lélek iránt, más részről fennen dicsérik Katona György spataki lakos építész-mérnök úr, kálvinista építészeti stílusunk ezen uttörőjének jó izlését és kiváló tehetségét. Ennek az épületnek a felszentelése volt tárgya a december 2-iki ünnepélynek, melynek lefolyása a következő: Az ilyen ünnepélyeken szokásos éneklések után Görömbei Péter esperes, ez a mi fáradozatlan s minden szép s jó dologra időt szakító esperesünk imádkozott, visszavarázsolva lelkünket e község szép multjának dicső momentumaira, majd az ezredéves multért hálákat adva esdett e gyülekezet számára Istentől áldást és kegyelmet egy új ezredévrő s kérte az Ur áldását a templom s toronyra s az egész gyülekezetre. A mély benyomást tevő ima után Andrassy Kálmán prédikált I. János IV. 9. 16. alapján az Isten szeretetéről s ezen szeretetnek az ember részéről elfogadásáról s ez irányban a templomok hivatásáról, — magával ragadva lelkünket a magasba, Istenhez, mint mindig szokta, midőn szerencsénk van őt hallgatni. (Nagy kár, hogy az ilyen tehetségek nem adják ki beszédeiket). Ezután a helybeli lelkész, Tomory András, a ki tapintatos viselkedésével s modorával pars fuit a Mudrány alapítvány tételénél is s a kinek az építkezés körüli fardozásokból is kijutott az oroszán része, olvasta fel az egyház történetét s a templom s torony építés nevezetesebb mozzanatait, a melyből a 14-iga — s 72 kézi erővel rendelkező gyülekezeti tagokról igen dicsérendő dolgokat hallhattunk. Úrvacsorai agendát mondott Szikszay András ibrányi, segédkezett neki az urvacsora kiosztásában Vas János balsai lelkész; házasságokat esketett alulirott s keresztelt László Gyula vencesellői lelkész. A templomi ünnepség után, mely hiszem, hogy maradandó nyomokat hagyott e kis gyülekezet életében, Tomory helybeli lelkész és neje Szondi Karolina látták el az ünnepélyre megjelent vendégeket magyaros szivességgel kitünő ebéddel, a melynek folyamán Görömbei Péter esperes, Andrassy Kálmán s mások nagyhatású tósztokat mondtak, s a társaság elénekeltte a 90. zsolt. a szózatot s a himnust. Az ünnepély kiegészítő részéül meg kell még említenem, hogy a Mudrány hagyatékából a hívek 120 kat. hold földet használnak örök időig holdanként 10 frtjával s a szabolcsi lelkész használatába ment át a Mudrány kastély, a hozzá tartozó 10 holdas kerttel. Tudomásom szerint nemsokára meg fog jelenni

a szabolcsi egyház története s ennek függeléke gyanánt Mudrány végrendelete s Radácsy György theol. tanárnak, a f. évi június havában, a sárospataki Mudrány ünnepélyen elmondott ünnepi beszéde. Az ünnepély alkalmából Tomory lelkész neje Szondi Karolina 200 koronás alapítványt tett, szegény iskolás gyermekek taneszközzel ellátására. Adjon Isten ilyen jóttevőket s alapítókat egyházainknak s áldja meg őket nagy lelkők sugalta jószívűségökért. *Korocz József* berceli ref. lelkész.

— **A hajdú-böszörményi ev. ref. gymnasium** tanári kara és tanuló ifjúsága f. évi december 1-én délelőtt 9 órakor a gymn. tornacsarnokban „Vörösmarty“ ünnepélyt rendezett következő műsossal: 1. „Szózat“, szövegje Vörösmartytól, zenéje Egressy Bénitől, előadta a gymn. énekkar. 2. „Alkalmi költemény“ Gaál Mózesétől, szavalta: Bertalan Imre VI. oszt. tanuló; 3. „Emlékbeszéd“, tartotta: Butyka Boldizsár tanár, 4. „A vén cigány“ Vörösmartytól, szavalta: Torma Béla VI. oszt. tanuló; 5. „Fóti dal“, szövegje Vörösmartytól, zenéje Thern Károlytól, előadta a gymn. énekkar.

— **A kolozsvári ev. ref. theol. fakultás** internatusának „Önképzőköre“ 1900. december 8-án Vörösmarty Mihály koszorús költőnk születésének 100-ik évfordulója alkalmából a fakultás disztermében nyilvános diszülést tart. Műsor: 1. Megnyitó beszéd; tartja: Márton Árpád önk. köri elnök. 2. Nyitány, Borsaytól; előadja a fakultás zenekara. 3. „Vén cigány“ Vörösmartytól, szavalja Izsák Aladár. 4. „Ha férfi lelkedet . . .“ „Cilley és a Hunyadiak“ c. dalműből; előadja a fakultás énekkara. 5. Alkalmi beszédet mond: Ravasz László. 6. Szép flonka, melodráma; szövegét írta Vörösmarty, zenéjét Erney József; szavalja Farkas Károly, zongorán kíséri Mockovcsák János. 7. Elnöki zárszó. 8. Szózat, éneklé a közönség.

— **Zárszámadás** c. cikksorozatunkat a jövő héten fogjuk folytatni.

— **Tanfolyam dadogók és hebegők számára.** A vallás- és közoktatásügyi miniszter rendeletileg intézkedett az iránt, hogy a siketnémák váci kir. országos nevelő- és gyógy-paedagógiai tanárképző intézetében dadogók és hebegők részére beszédgyógyító tanfolyam létesíttessék s ennek vezetését az intézet egyik szaképesített tanárára bizta. A tanfolyam a jövő 1901. jan. 3-án kezdődik és egyhúzában 5 hónapig tart. Felvétel végett mindkét nembeli hibás beszédűek személyesen, vagy levélben jelentkezhetnek az intézet igazgatóságánál a hivatalos órák alatt d. e. 10—12-ig, d. u. 3—5-ig. A felvett növendékek igazolt szegénységük esetén tandíjmentesek, ellenkező esetben azonban havonként tíz, esetleg öt korona tandíjat fizetnek. Vidéki hibás beszédűek elemi, vagy középiskolai tanulmányikat Váczon megszakítás nélkül folytathatják, mert a tanfolyam óráit este 6—7 órai időközben tartja meg: ezeknek azonban a városban való elhelyezéséről és ellátásáról a szülők tartoznak gondoskodni.

— **Halálozás. Beyschlag Willibald dr. theol.** 1860. óta a theológiának a hallei egyetemen rendes tanára, kiváló egyetemi tanár, hírneves egyházi szónok, jeles theologiai szakíró, az evangyéliumi szövetség vezéreinek egyike, 1876. óta a „Deutsch evang. Blätter“ kiadója és szerkesztője, ki 1823. szept. 7. született majnai Frankfurtban, f. évi november 25. Halléban elhunyt. Széleskörű és magas tudományos képzettsége, melynek jeles szakmunkáinak egész sorozata örizi emléket, rendíthetetlen erős protestantismusa, mely az

ultramontanizmussal vívott kemény harcaiban „erődített város, vas oszlop és érc bástya gyanánt“ állt, ékes szólásának ellenállhatlan elragadó ereje, rendkívüli tevékenysége, s áldásos hatása a 19. század protestantizmusának egyik kimagasló alakjává avatták őt, kinek neve a történelemé és kinek sirja fölött a protestantizmus geniuszának halás kegyelele viraszt.

— **Fertőző betegségek ellen**, melyek leginkább az egészségtelen ivóvíz által terjesztetnek, biztos óvszer a tiszta egészséges ásványvíz. Felhívjuk tehát olvasóink szíves figyelmét a „Kristály Szt.-Lukácsfürdői hegyi forrás hirdetésére.“

Szerkesztői üzenetek.

Spectator. Budapest. Sürgető és figyelmeztető sorait vetjük s megnyugtatóra jelezzük, hogy a Concha-féle javaslatlalt mint általában a „Magyar királyi tudomány egyetem“ katholizálásának kérdésével a jövő számban behatóan fogunk foglalkozni.
— **Molnár A.** Sort keritünk reá.

TARTALOM - JEGYZEK: A társadalom lélekjelenléte. Protestáns. — Tárcsa: Vörösmariy küldetése. Kulcsár Endre. — Közéletünk: Nyílt levél Uray Imre e. m. gondnok úrhoz. Sütő Áron. — Levél a szerkesztőséghez. Hézsér Bertalan. Nyilatkozat Tarpáról. Kiss Imre. Tiba Kálmán. Stiglic Károly. Berecky Sándor. — Könyvismertetés: Magyar Alkotmány. Baconi Lajos. — Iróadalom. — Adatok a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében levő egyházak történetéhez. Pótdatok a belényes-újaki ev. ref. egyház történetéhez. Sipos János. — Különfélek. Szerkesztői üzenet.

Felelős szerkesztő: **SASS BÉLA.**

Szerkesztő-társ: **Erdőss Lajos.**

HÖNIG FRIGYES

GOZÜZEMRE BERENDEZETT HARANG- ÉS ÉRCÖNTÖDÉJE,
SZIVATTYU GYÁRA.

ARAD, RÁKÓCY-UTCA, 11.—28. SZÁM.

ALAPITTATOTT 1840-BEN.

A legnagyobb állami éremmel kitüntetve 1890-ben.

Ajánlja 10 évi jótállás és a legkedvezőbb fizetési feltételek mellett saját találmányu

CS. ÉS KIR. SZABADALMAZOTT

HARANGJAIT,

melyeknek előnye az, hogy bármely más haranggal szemben egyés ugyanazon erős és mély hangu harang előállításánál

20—30% ércsúly megtakarítás éretik el.

Forgatható vas harang felszereléseit és vas harang állványokat, melyeknek alkalmazásánál a harangok a megrepedéstől megóvatnak s a legnagyobb harangok is lódíthatók anélkül, hogy a tornyot megingatnák.

Régi harangoknak forgatható vaskoronra való átalakítását. Repedt harangoknak újra öntését, vagy csekély felülfizetés mellett új harangokkal való becserelését.

Költségvetések és képes árlapok kívánatra díjmentesen küldetnek.

Mérték utáni megrendelések legjobban eszközölhetnek.

Pontos ezimre figyelni tessék.

A „NEUMANN M.“ czég debreczeni áruházáról.

A tiszántúli ref. egyházkerület lelkész és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.“ czég

Hiszen évek hoszu sora óta, a mióta ez a czég a közönség osztatlan bizalmát bírja, nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület lelkészei, tanítói Debreczenben járva, ne tekintsek meg azt a kitünő hírnévnek örvendő nagy áruházat.

A kitünő minőségű férfi-, fiu- és gyermek-ruhákkal felszerelt áruház kielégíti a legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják az összes vásárlók, de különösen azok a szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt szerzik be.

A nagytiszteletű lelkész és tanító urak Debreczenbe jöve ne mulasztják el ezt a látványosság számba menő hatalmas áruház-

zat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szoliditásnak, olcsóságának mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az üzlet az év minden szakában, mert a vevők óriási tömege helyből úgy mint vidékről a *Neumann M.* céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét minden időben és körülmények között fenntartani, de arra nem is volt eset, hogy *Neumann M.* áruháza ellen panasz emeltetett volna.

Olcsóság, tartósság és csinoság tekintetében a Neumann cég árui versenyen felül állanak.

A tiszántúli egyházkerület lelkész és tanító urai pedig különösen bizalommal fordulhatnak azt üzlet vezetőjéhez, mert hiszen, mint törzs vevőközönség különös figyelemben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmükbe ajánljuk ezt a régi kitünő hírnevű előkelő céget.

NEUMANN M. Debreczen, főtér, a postával szemben.

Szabott ár! Szabott ár! Szabott ár!

Nyomatott Hoffmann és Kronovitz könyvnyomdájában, Debreczenben, főpiac, a főpostával szemben.